

HET LAND VAN NEVELE

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring



HET LAND VAN NEVELE

Heemkundig tijdschrift voor
Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem,
Merendree, Nevele, Poesele, Poeke, Sint-Martens-Leerne, Vinkt,
Vosselare en Zeveren

Het Land van Nevele is een uitgave van de heemkundige kring
"Het Land van Nevele" v.z.w.

Abonnementen en lidgeld 2001

Abonnementen op *Het Land van Nevele* lopen over een jaargang van vier nummers. Bij nieuwe abonnementen in de loop van het werkjaar worden de vorige nummers, indien nog voorradig, nagestuurd. Oudere nummers vanaf 1970 zijn nog in beperkte hoeveelheid beschikbaar.

Lidgeld 2001

600 fr. (+ 100 fr. buitenland) over te schrijven op rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van "Het Land van Nevele" v.z.w.,
Beentjesstraat 24, 9850 Poesele.

Steunend lid 2001

Vanaf 1000 fr.

Redactieadres

J.Luyssaert, Veldestraat 26, 9850 Merendree

Tijdschriftadministratie

L.De Ruyck, Heiste 45, 9850 Landegem

Ledenadministratie

A.Bollaert, Beentjesstraat 24, 9850 Poesele

Opmaak

C.De Groote, Landegem

Druk

Beschutte Werkplaats "Nevelland", Nevele

De auteurs, en niet de uitgever, zijn verantwoordelijk voor hun bijdragen en illustraties.

Bij de kaftfoto: De Vreeses molen te Sint-Martens-Leerne in de jaren twintig. De molen werd opgericht in 1866 en stond rechts van de weg van Leerne naar Baarle, een tweehonderd meter voorbij de kerk. Hij werd gesloopt in 1956. (Zie *Het Land van Nevele*, jg. XXXII, afl. 1, blz. 64/66.)
(Foto verzameling Anne en Oscar De Vreeses, Sint-Martens-Leerne)

HET LAND VAN NEVELE

Provincie 
Oost-Vlaanderen
Centrale Bibliotheek

juni 2001

jaargang XXXII

aflevering 2

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUD

A. BOLLAERT, Het optreden van de wereldberoemde goochelaar, illusionist, Louis Courtois in de kerk van Poesele in 1850	81
A. BOLLAERT, De schenking van Sophie Van Gele aan de kerk van Poesele	90
G. VAN STEENKISTE, Priesterroepingen in de 19 ^{de} eeuw	104
L. GOEMINNE, De heer van Zulte, grondeigenaar te Meigem in 1768	110
J. LUYSSAERT, Nieuwe straatnamen in Nevele na de fusie	115
J. LUYSSAERT, Oorlogsrelaas van Florimond Pynaert, de Landegemse vrijwilliger 1914-1918	119
J. LUYSSAERT, Verslag	156

HET OPTREDEN VAN DE WERELDBEROEMDE GOOCHELAAR, ILLUSIONIST, LOUIS COURTOIS IN DE KERK VAN POESELE IN 1850

Een tiental jaren geleden trok de heer Jozef Van de Castele (1910-1996), voormalig ondervoorzitter van onze heemkring, onze aandacht op het bestaan van navolgend artikel dat op 13 april 1850 verscheen in "De Broedermin".¹

POESELE

Men schrijft aen de Broedermin.

Zondag laetstleden, 7 deser, hebben de wereldberoemde escamoteurs Courtois en zoons ons nederig dorpje Poesele vereerd met eene buitengewoone vertooning van tours d'escamotage, de physique, enz. en zulks om reden dat zyne vrouw alhier het eerste daglicht ontvangen heeft. Deze vertooning heeft eene ongewoone menigte aenschouwers van al de omliggende gemeenten uitgelokt. De heer burggraaf van Poucques met eenige leden zyner familie en veel andere autoriteiten woonden de representatie, in de oude bouwvallige kerk gegeven, by.

Het mogte aen sommigen vreemd voorkomen, de tempel welken sedert honderden jaren tot heiligdom van onze H.Godsdiensdienst verstrekt hebbende, alhier in eene plaets van goochelary en polichinelspel herschappen te zien, en zulks met toestemming der plaetselyke en geestelyke overheid! Maer, men dient te weten dat zulks in het voordeel eener nieuw te bouwen kerk was, en dat M.Courtois slechts aldus heeft willen medehelpen, om de subsidien van Staet en Provincie, welke welligt ontoereikend zyn, eenigzins te vermeederen. Naer myn zegt, heeft dese vertooning ongeveer de 400 franks opgebracht.

Omstreeks het midden van de 19^{de} eeuw was de kerk van Poesele in zo'n lamentabele toestand dat de bisschop van Gent op 27 april 1849 verbood om er nog de kerkelijke eredienst in te laten doorgaan omwille van het instortingsgevaar. Het kerkbestuur besloot daarop een voorlopige houten

¹ De Broedermin, 13 april 1850, jg. 3, nr. 88. (Met dank aan Lieven De Ruyck die ons de tekst bezorgde.)

MET TOELAETING DER OVERHEID.

WERKTUYGKUNDIG SCHOUWBURG.

PARYSCHE AVOND-VERTOONINGEN,

ONDER HET OPZIGT VAN DEN HEER

LOUIS COURTOIS, ZOON,

BEROEMDEN PHOENIX EN OVERWINNAER IN ZYNE KUNST,

Die reeds zes achtereen volgende jaren in het Hof des Konings van Frankryk gewerkt heeft, maekt thans het geëerde publiek bekend, dat hy voornemens is eenige ONGEMEENE VERTOONINGEN te geven op heden Zondag, Maendag en Dyssendag, 10^e, 11^e en 12^e April 1831, voor de laetste vertooningen, op verzoek van verscheyde achtenswaardige gezelschappen van KORTRYK, zal den beroemden Kunstenaar, eene overtreffende vertooning geven, van alles wat de kunst tot de hoogste volmaektheid zal brengen; op eenen schoonen Theater, versierd met Physique en Mecanique Werktuuygen, waermede voor de aenschouwers verwonderingswaardige en onbegrypelyke toeren verrigt worden.

PROGRAMMA

Van een deel der Werktuuygkundige Stukken, weer uyt het Kabinet samengesteld is:

- | | | |
|--|---|--|
| 1. De geleerde Zwaen, de gedachte kuert uyttrekkende. | 8. De groote wandeling of de kaertenjagt. | 19. De verholene Vaes door de verschyning der Bloemen. |
| 2. Den wonderlyken Spiegel, een nieuw verveerdigd stuk, aen de Dames opgedragen. | 9. De twee Tooverkroezen of het torment van den Tooveraer. | 20. De Tortelduyfzon. |
| 3. Het Canariëvogeltje in het ey dood en levendig. | 10. De Zuyl der plaets Vandôme te Paris. | 21. De gedaenteverandering eener Tooverflesch. |
| 4. Het kleyn Toover-Buffet en de onzichtbare Schuiflade. | 11. De geleerde Tortelduyf met den Zegeboog. | 22. Contredans van acht Eyeren. |
| 5. Den betooverden Tuyn, of de achielijke groeying van alle soorten van Bloemen. | 12. Mercurius uyt eene wolk verschynende. | 23. Kunstgrepen met de groote kroezen, waer in men 48 ponders en kleyne engelsche haentjens zal escamoteren. |
| 6. Het op bevel walsierend Ey. | 13. 's Konings Vaes en Bloemtuyl. | 24. De Kunstflesch, waer uyt men wyn zal sebenken en vervolgens een zakuerwerk, een paar handschoenen, eenen zakdoek en een bloemtuyltjen zal halen; geheel Parys heeft deze kunstgreep bewonderd. |
| 7. Het gulden Hoofl in eene kristalen Vaes, aen verschillende vraagstukken beantwoordende. | 14. Den betooverden Roozelaer. | |
| | 15. Het Canariëvogeltjes-Graf. | |
| | 16. Den bekoolyken Mercurius, een kunstbeeld het welk alle vragen beantwoord. | |
| | 17. De Kaerten die zullen dansen. | |
| | 18. Den heymlyk werkenden Inktkoer. | |

Deze vertooningen zullen door een groot aental wonderbare onlangs uytgevondene Toeren worden gesloten, waermede den heer COURTOIS de Dames eene aengename verwondering voorbehoud, alsmede door SCHOONE GLINSTERVUREN, voorstellende Historische Stukken der vier Werelddeelen.

Den heer COURTOIS noodigt de Kenners en Liefhebbers uyt om zich te komen overtuygen van het geen hy voordraegt, en hy hoopt door zynen yver en poogingen, zich de goedkeuring der Kunstminnaren weerdig te maken.

PRYZEN DER PLAETSEN:

EERSTE 47 CENTS.— TWEEDE 23 1/2 CENTS.— DERDE 12 CENTS.

Den Bureau zal ten zes uren geopend worden en om zeven uren zal de Vertooning beginnen.

De Zael zal wel verlicht en tot het ontvangen van een aanzienlyk gezelschap toebereyd wezen.

De Vertooningen hebben plaets in de groote Zael van den (SALON DES ARTS) in de Kapittel-straet.

Programma van de "Werktuuygkundige Schouwburg" van Louis Courtois in Salons des Arts te Kortrijk (1831).

(Uit: C. Germonpré, "Tussen hemel en aarde.

Kermissen en circussen in Kortrijk, Kortrijk, 1995)

kapel op te richten². Het verwondert ons dan ook dat zowel de kerkelijke als de wereldlijke overheid, een jaar later, de toelating gaven voor dit optreden in het kerkgebouw. Blijkbaar werden bijkomende veiligheidsmaatregelen getroffen zodat de unieke vertoning van Louis Courtois en zijn zonen kon plaatsvinden. Kort daarna werd begonnen met de afbraak van de oude en de bouw van de huidige kerk naar de plannen van priester-architect Clarisse.

Louis Courtois

Louis Courtois werd op 28 oktober 1785 te Waasmunster geboren als zoon van Jacobus Franciscus, geboren en gedoopt in de Sint-Andriesparochie te Antwerpen, en Livina Regina Cuyl afkomstig uit Zomergem³. Zijn ouders waren het jaar voordien, op 27 december 1784, te Zomergem in de echt verbonden.⁴ Voor dit huwelijk dat plaats vond in de gesloten tijd werd dispensatie verleend door de bisschop van Gent voortgaande op de eed van de bruidegom dat hij vrij is. In de akte staat bij Courtois “vagi”,⁵ wat letterlijk “zwerfer” betekent. Het woord wordt echter ook gebruikt om leurders en rondtrekkende artiesten aan te duiden. We mogen dan ook quasi met zekerheid aannemen dat vader Jacobus Franciscus Courtois een rondtrekkend

² Modern Kerkarchief Poesele, 2.1. Register van beraadslagingen van den raed der Kerkfabriek (1842-1924), verslag van 21/05/1849.

³ In de doopakte staat “hic accidentaliter per aliquod tempus morantium”: “hier toevallig enige tijd verblijvend”.

⁴ “Anno 1784 vigesima septima decembris praevis tribus bannis et obtenta dispensatione super tempore clauso a Celsissimo Domino Espiscopa gandavensi et a sponso praevis praestito juramento libertatis rite matrimonium contraxerunt Jacobus Franciscus Courtois filius Ludovici natus antwerpiae in parochia Sancti Andrea vagi e Livina Regina Cuyl filia Ludovici minorennis de consensu parentum verbotenus dato 18 a hujus nata et habitans in hac parochia testibus Joanne Francisco iduyt et Joanna Maria de Pourquoi in Somerghem habitantibus”.

De akte werd getekend door J. Vergauwen (pastoor), Joannes Francies Iduyt, Livina Regina Cuyl, J.F. Courtois. J.M. de Pourquoi tekende met een X waarbij de pastoor de vermelding “illitaratae” toevoegde. (Met dank aan de heer W. Van Wilder voor de vertaling van de tekst).

⁵ A.BOLLAERT, *Huwelijken van zwervers in de Poeselse parochieregisters*, in *Mensen van Toen*, 1995, blz. 34/36.

KONINGSPLEIN.

Met het frond naar de Heeregracht
Voor het eerst in Holland.

Schitterend Toover-Paleis

VAN DE FAMILIE

GRANDSART-COURTOIS

Van Parijs

Physicien et physicienne van Z. M. Keizer NAPOLEON III
Komende van Parijs, Londen en Brussel.

Feroemd Prestidigitateur en Prestidigitatrice, over wie schier alle
dagbladen van Europa de schoonste lofzuingen hebben uit-
gesproken.

Op Heden en volgende dagen:



GRANDES NOUVEAUTES.

Voor de eerste maal te Amsterdam.

DOOR MADAME

GRANDSART NEE COURTOIS

eenige van haar geslacht, die zich als Physicienne en Pres-
digitatrice heeft beroemd gemaakt. Die in het jaar 1852

PALAIS ENCHANTE.

Riken Avond Gevaarteerde Voorstelling.

De uit te voeren stukken worden gekozen uit dit rijke programma.

Aankondiging van het optreden te Amsterdam van Julie Courtois,
oudste dochter van Louis Courtois, omstreeks 1852.
(Archief, Musée de la foire et du théâtre itinérant, Saint-Ghislain)

artiest was. (Tijdens een optreden te Dendermonde in 1884 wordt door zijn achterkleinzoon Jules Grandsart hiernaar verwezen.) Livina Cuyl, dochter van Ludovicus, was geboren te Zomergem en er woonachtig op het moment van haar huwelijk.

Louis Courtois huwde Maria Johanna Van Gele bij wie hij, volgens de gespecialiseerde literatuur, 18 kinderen heeft gehad die allen in de artiestenwereld terecht zouden komen. Hij genoot de reputatie een knap fysicus te zijn. Ver voor Robert Houdin op de idee kwam, liep hij reeds rond in zijn theater in een rokkostuum met staart.⁶

Maria Johanna Van Gele (Afsnee 22.02.1788) was de oudste dochter van de Poeselse koster Karel Van Gele (°Afsnee 18.08.1758 - †Poesele 02.06.1815) uit zijn huwelijk met de Evergemse Constance Bauwens. Waar ze in het huwelijk trad met Louis Courtois vonden we tot op heden niet terug. Maria-Johanna was niet te Poesele geboren, zoals de verslaggever in de Broedermin ons wil laten geloven, maar heeft er naar alle waarschijnlijkheid een deel van haar jeugd doorgebracht. Ondanks haar zwerversleven onderhield ze blijkbaar nog goede contacten met haar familie. Zonder deze contacten zou het optreden van haar man en haar kinderen er nooit gekomen zijn.

Carolus-Ludovicus Van Gele, de halfbroer van Maria-Johanna, was hovenier-herbergier te Poesele en zou er ook het beroep van koster uitoefenen vanaf omstreeks 1855 in opvolging van Lieven De Boever die Karel Van Gele had opgevolgd in 1815. De familie Van Gele woonde op het dorp op de hoek met de Oude Kerkstraat.⁷ Van bij hun komst te Poesele was de familie nauw betrokken bij het gebeuren in, om en rond de kerk. Dit blijkt uit de kerkrekeningen van deze periode. Het was vermoedelijk Carolus-Ludovicus die als tussenpersoon fungeerde voor het optreden van Louis Courtois.

Verscheidene leden van de familie Van Gele vertoonden artistieke trekken. Velen onder hen speelden muziek en in de familie werd steeds verteld dat

⁶ J.GARNIER, *Forains d'hier et d'aujourd'hui*, Orleans 1968, blz. 281/285.

⁷ Nu Poeseledorp nr. 4 (Van Haesebroeck-Dewaelsche).



André-Joseph Grandsart, schoonzoon van Louis Courtois
(Uit: J. Garnier, Forains d'hier et d'aujourd'hui, Orléans 1968, p. 282)

de voorvaderen graag toneel speelden en festiviteiten organiseerden. Het waren reeds een soort entertainers alvorens dit woord ingang vond in ons taalgebruik.⁸

Met zijn "*Werktuigkundige Schouwburg*" trok Courtois van de ene grote foor naar de andere en kende tussen 1820 en 1860 enorm veel bijval in Frankrijk, Nederland en België. Op de affiche van zijn optreden in de grote zaal van het "Salon des Arts" in de Kapittelstraat te Kortrijk op 10, 11 en 12 april 1831 staat vermeld dat hij "*reeds zes achtereenvolgende jaren in het Hof des Konings van Vrankryk gewerkt heeft ...*" Het programma van die avonden omvatte 24 acts.

Op 24 april bracht hij in de Kortrijkse stedelijke feestzaal een voorstelling waarbij door het gebruik van optische middelen menselijke en andere figuren in een donkere ruimte werden tevoorschijn getoverd (fatasmagorie).

Twee jaar later stond hij terug te Kortrijk, in het college, waar hij een reeks magische voorstellingen gaf voor een select publiek. Het spektakel was opgebouwd rond mechaniek, automatiek en magie. Voor het scheppen van allerlei illusies gebruikte hij spiegels.⁹

In 1831 bezocht hij de Gentse Halfvastenfoor met een "*spectacle de magie naturelle*"¹⁰. Toen er in 1849 geen foor werd gehouden gaf hij een reeks voorstellingen in de Minardschouwburg. In 1859 staat Courtois op het Sint-Pietersplein met een eigen tent die de naam "Theater van de familie Courtois" draagt.¹¹ Hij overleed tussen 1860 en 1866.¹²

Bij zijn optreden in de kerk van Poesele was Courtois reeds 65 jaar en had hij waarschijnlijk reeds veel van zijn vingervlugheid ingeboet. Dank zij

⁸ Mondelinge mededeling van de heer Jaak Van Gele.

⁹ C.GERMONPRÉ, *Tussen hemel en aarde: Kermissen en circussen in Kortrijk*, Uitg. Groeninghe, Kortrijk 1995, blz. 16.

¹⁰ Schriftelijke mededeling van de heer André De Poorter (Belgisch circusarchief) op 17.12.1993.

¹¹ A.DE POORTER, *Gent Circusstad, twee eeuwen circusbezoek*, Uitg. Emiel Decock, Aartrijke 1992, blz. 38 en 44.

¹² In zijn *Forains d'hier et d'auhourd'hui* vermeldt J.Garnier (blz. 282) 1866 als overlijdensjaar. Volgens het testament van Sophie Van Gele, halfzus van zijn echtgenote, zou hij voor 15 mei 1863 zijn overleden. (Zie in dit tijdschrift: A.BOLLAERT, *De schenking van Sophie van Gele aan de kerk van Poesele*).

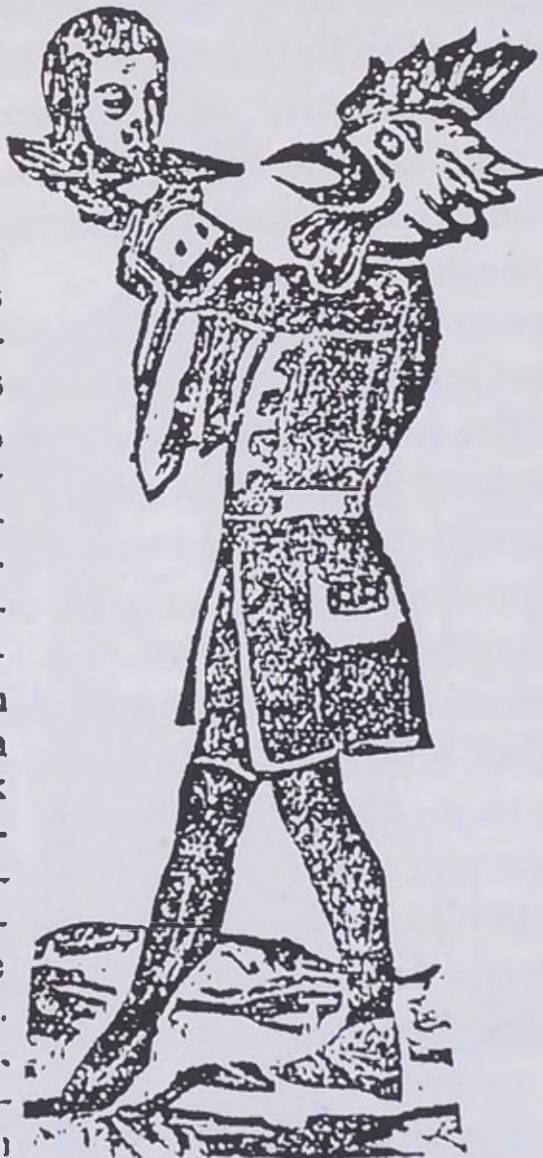
BERIGT

De menigvuldige bewyzen van deelneemingen en vriendschap in vroegere jaren my en myne voorvaderen, allen goochelaers zooals ik, te Dendermonde steeds te beurt gevallen, hebben my aangeziet, tot betuiging myner erkentenis, hare ingezetenen op myne terugreis van zuidelyk Europa een kort bezoek te brengen en tevens den my toegestuerten welkoin over waarde te beantwoorden.

Kortelings dus zal ik met een uitgelezen troep, van

de beste spaensche en afrikaensche kunstenaers samengesteld, Dendermonde komen groeten, de inwoners by deze verzekerende al hunne verwachtingen te zien overtroffen worden.

De Goochelaer,
GRANDSART-COURTOIS.



Bericht verspreid in de stad Dendermonde op 25 mei 1884 waarin Jules Grandsart verwijst naar zijn voorvaders "allen goochelaers zoals ik".

(Belgische Circusarchieef, Zulte)

zijn kinderen, die allen in het vak bleven, was zijn faam en dit van hun theater nog steeds overeind gebleven.

De kinderen Courtois

Slechts enkele voornamen van de kinderen Courtois zijn ons bekend: Handix en Jules bij de zonen en Thérèse¹³ en Julie bij de dochters. Julie Courtois die eveneens een gerenommeerd goochelaar was huwde André Grandsart (°Brugge 18.11.1813 en †1882), de grote concurrent van haar vader. Grandsart was een echte vioolvirtuoos en net als Courtois een knap fysicus. Met zijn tent van 22 op 9 meter bevond hij zich regelmatig in concurrentie met zijn latere schoonvader op de Belgische foorpleinen. Dit huwelijk was het ontstaan van het nieuwe rondtrekkende theater "Grandsart-Courtois" dat nog meer roem zou oogsten dan het theater van "papa" Courtois, zoals Louis in de familie tijdens zijn laatste levensjaren werd genoemd.

Net als haar vader trad Julie op voor het Franse vorstenhuis. André Grandsart en Julie Courtois noemden zichzelf "*Physicien et physicienne van Z.M. Keizer Napoleon III*" en gaven voorstellingen op de belangrijkste foren in België, Nederland, Frankrijk en Engeland.

Het echtpaar kreeg twee zonen, Jules en Emile, die beiden in de kermiswereld terechtkwamen. Het theater Grandsart-Courtois zou actief blijven tot aan het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.

André BOLLAERT, Poesele

Met dank aan de heren Jaak Van Gele, André De Poorter, Christiaan Germonpré, Walter Vanhese en het Musée de la foire et du théâtre itinérant te Saint-Ghislain voor hun gewaardeerde tips en medewerking aan deze bijdrage.

¹³ A.BOLLAERT, *De schenking van Sophie Van Gele aan de kerk van Poesele.*

DE SCHENKING VAN SOPHIE VAN GELE AAN DE KERK VAN POESELE

Op 12 november 1864 werden door de laatste wilsbeschikking van een rijke Brusselse dame aan de Sint-Laurentiuskerk van Poesele een schilderij en een bedrag van 1500 frank toegewezen. De schenker was Sophie Van Gele, weduwe Gillis Theunis. Het echtpaar was kinderloos gebleven.

We beginnen deze bijdrage met de tekst van de notariële akte waarin het testament is opgenomen.¹ Enkele verduidelijkingen, die geen enkele invloed hebben op de inhoud van het testament, hebben we niet vermeld. De tekst hebben we overgenomen zoals hij is opgesteld. Het eigenaardig Nederlands zou te wijten kunnen zijn aan de gebrekkige kennis van de Nederlandse taal van de kopieerder ofwel heeft het te maken met de vreemding van onze taal door de opstelster van het testament of het is te wijten aan beide oorzaken samen.

Copie testament Sophie Van Gele.

Pardevant maitre Prosper Francois Laurent De Neck notaire résidant à Molenbeek Saint-Jean, faubourg de Bruxelles

Est comparu

Monsieur Jacques Van Dun, commis griffier au tribunal du première instance de l'arrondissement de Bruxelles, y domicilié.

Lequel a, par ces présentes déposés au rang des minutes du notaire sousigné les pièces ci après énoncées qui resteront annexées au présent actel.

1° Le testament olographe de madame Sophie Van Gele, veuve de Gilles Jean Theunis en son vivant rentière domiciliée à Bruxelles, y décédée, rue coin des ceinturiers N° 59, le douze courant.

2° Une pièce en forme de lettre datée de Bruxelles le quatorze mai mil huit cent soixante trois.

3° Une enveloppe ayant servi pour enfermer les dites pièces portant pour souscription Madame veuve Theunis.

Le testament, la lettre et l'enveloppe dûment enregistré.

¹ Modern Kerkarchief Poesele, 3.3.5 Hypotheken, testamenten, fondaties, Schenking Sophie Van Gele.

Et 4° L'expédition de l'ordonnance rendue par monsieur le président de tribunal de première instance de Bruxelles en date du douze de ce mois, contenant l'état et la description du dit testament et en ordonne le dépôt en l'étude du notaire soussigné.

Dont acte.

Fait et passé en l'étude à Molenbeek Sint-Jean.

L'an mille huit cent soixante quatre le seize novembre

En présence des sieurs Arnould Francois Tribel, sans profession, et Jean-Francois Lefèvre rentier domiciliés à Molenbeek St.-Jean, témoins à ce requis.

Lecture faite monsieur Van Dun, les témoins et moi notaire ont signé.
(signé) J. Van Dun, Tribel, JF Lefèvre, P. De Neck.

Enregistré à Molenbeek Saint-Jean le dix septembre 1800 soixante quatre – vol. 101 f°.69 V°C4. Reçu en principal et additionnels deux francs vingt centimes trois quarts rôle sans renvois. Le receveur (signé) De Brauwer.

Copie du testament

Diet is mijn testament door myzelf geschreven den 15° mai 1863 te Bruxelles met mijnen vellen wulle en verstant.

Wedewe Theunis gebouren Sophie van Gele.

Ik ondergeteekende Sophie vangele wedewe van Gilles Jean Theunis zonder bedrijf woonende te Bruxelles rue coin des ceinturiers n° 59 verclare bij deze tegenwoordige te maken mijn testament of uittersten wel zoo volgt.

Ik wille dat mijn begraeving geschiede met de zelve pligtighied als die gebruikt geweest heeft voor mijnen genoemden overleden echtgenoot.

- Ik geeve en legateeire an de kerkfabriek van de gemeente van Poesele arrondissement van Gent mijne schilderij verbeeldende Maria met de heilige famillie en daerrenboven nog eene somme van vyfthein 15 honderd francs een met last door haer van te doen celebreeren in dezelve kerk alle jaren op de valdag van het overlijden van mynen genoemden echtgenoot voorgevallen den eersten february 1857 tot lavenis zyner ziele en telkens tot lavenis myne ziele een gezongen misse en met uitdeeling van brood tot concurrentie van voor vyfthein francs an de aermelieden derzelve gemeente van Poesele als ook eene maendelyksche misse ook eene gezongene voor onze zielen als ook voor de zielen van onze hauders zuisters en broeders.

- Ik geeve en legateere an mijnen broeder Charles vangele of indien hy voor my kwame te overlyden an zyne vier kinderen en afstammelingen by representie.

1° het huis met erve hof boomgaerd land en alle deszelfs aenklevendheden aerdwortel en de nagelvast gestaen en gelegen binnen de gemeente van Poesele an de kerk zoo en gelyk het door heem heden bewoond en gebruikt is om door daervan te genieten en te beschikken in volen eigendom te rekenen met den dag van myn overlyden zonder dat het heem noodig zy daervan eenige aflevering van legaet te vraegen.

2° alle de veragterde huer of pagt sommen welcke hy my ten dage van myn overlyden zoude kunnen verschuldigd wezen.

3° Twee groote matrassen vier paer lynwaeden slap lakens twee groete volle saegien en twee hoofdkussens ik geeve en legateere daer en boven nog an mynen broeder Charles vangele de somme van twee Duizend francs eens.

- Ik geve en legateere ande vier kinderen van mynen broeder Charles vangele voornaemd ende aen elk van hun een somme van een Duizend francs mille franc eens om geplaceert te worden op intrest tot den dag dat ieder van hum eenentwintig jaren zal bereikt hebben en intusschentyt zal den intrest daervan door hunnen vader genoten worden.

- Ik geeve en legateere an myn zuster Francisca vangele eene somme van vierduizend francs eens en haer verzoekende van al het gonne daer van zaude kunnen overblyven ten by gelyke deelen an de vier kinderen van onze broeder Charles vangele.

- Ik geeve en legateere an myn nigte Therèse Courtois dogter van myn overlyden zuster Maria Vangele weduwe van Louis Courtois de som van twee Duizend francs eens als oock an haeren broeder Handix Courtois de somme van agt hondert francs eens als oock an haeren broeder Jules Courtois waer mynen maen peter van was de somme van vyfhondert francs eens.

- ik geeve en legateere an Jules Grandsaert-Courtois daer ik meter van ben de somme van vyf hondert francs eens.

- ik geeve en legateere an myn nigte Joséphine Theunis dogter van Henri Theunis broeder van mynen overleden man de somme van vier Duizend franc 4 mille franc eens.

- ik geve en legateere an Jain Theunis de somme van een Duizend francs eens indien dat hy voor my kaem te overleden daen moet diezelve somme gegeven woerden an zyne wettige kinderen met last dat het deel van elk van hun mot geplacerd worde tot dat ieder kend zyne meerderjarigheid zal bereikt hebben en intusschentyt zal den intrest door hunne moeder genooten worden. Jain Theunis is zoon van Jacobus Theunis.

Al die in myn testament stan die hebben regt ter uitsluiting van alle die in myn testament niet en staen sleute ik bueten myn testament en nalatenschap.

- ik benoeme en stelle an voor voor mynen testamentairen uitvoorden mijnheer Sis Willems woonende te Gendt Coupure N° 33. aen de welken ik de saisine verleene gedurende jaer en dag van hen belastende van geheel myn nalatenschap te vereffenen indien hy voor my kaem te overlyden benoeme ik mijnheer Demalden boirgenmester van de gemente van Poesele.

- ik geeve en legataire alle myne klederen zyden lynen en wollen ten myne lichamelyken gebruik en gediend hebbende die moeten verdeeld worden Francisca vangele genoemde zuster, Sophie vangele, Marie vangele de twee dogters van mynen broeder Charles vangele, Therèse Courtois en Joséphine Theunis om door hun in gelyke deelen met vrintschap verdeeld te worden ik verzoeke van daerover weel over een te koemen en alles te verdeelen voor het beste en in groete vrintschap.

Door myzelf hygenhandigt geschreven en vollen welle den 15 mai 1863 wedewe Theunis gebouren Sophie vangele.

Visé pour valoir timbre à Bruxelles sud le douze novembre 1864. Reçu nonante centimes. Le receveur (signé) Ballieux.

Paraphe ne vanetier à l'occasion de notre procès verbal dece jour. Bruxelles le 12 novembre 1864.

Enrégisté à Bruxelles, sud, le douze novembre 1864, vol. 154, f0 13, V° case 35 six roles sans renvois reçu six francs soixante centimes. Le Receveur (signé) Ballieux.

Copie d'une pièce annexée

Ik kaen weel denken als dat daer groete verwondrig zael zyn van te weeten als dat Janvier vangele geen deel en maekt in myn testament het welke my veel penne doet nogtans voor dezen haede ik zoo voor hym gezogt voor zyn haude daegen maer nuw slutte ik hem geheel buyten myn nalatenschap en wille in het gehele niet hebben als dat hy iets van my delagtigt is. De piano die heft hy betald die is van hym sedert dat hy met de docter van Bougenhaut loept nuw over de twee jaer heeft hy niets gelaeten om my verdrit ante doen op alle manieren en my zoo dikwels zwaert geslegen daer velle menschen het gezien hebben en twe maeel my verlaeten en van my weeg gegaen. Daen hebbe ik hym weeder gaen schoon spreken om weeder by my te koomen om reden dat ik altyt in myn dacht was als dat hy zaude voor my verhanderd hebben maer ik hebbe daer niets kinnen aen doen. Ik kaen niet schryven hoe en waet verdriet dat vangele Janvier my aengedaen heft en hoe velle jaeren dat hy myn gezondhyd verkorgt heft. Ik bekenne als dat ik hem weel velle gezeyt hebbe van weegens dat huys waer hy zynen tyt overbragt maer al die het wisten spraeken het hem ook schande en indien ik hem velle gezeyt hebbe het was om reden dat ik anders niet en welde als zyn weelvaeren en gelukt. Nuw dat hy naer niemand heft willen lasteren of met my sedert langen tyt met my niet heft uytgeweest en van hem hoegenamt geen vriendschap meer gehat en heft of gehat hebbe. Duys hebt ik voor my genomen van an hem in het geheel hoegenamt nits te laeten. Hy heft nuw alles gezogt en hy die heft gevonden indien dat ik met die van bougenhaut en zyn liefhaede willen anttrekken en alle dat vael gespaus in myn huys haede laete koommen daen haede ik met van gele en haer weel moegen uytgaen gelykt hy my geschreven heft. En Aengezien ik met dat volk niets wilde te doen hebben heft hy my in niets gespaert om my veel verdrit an te doen. Hadde hy gewelt. wy die haeden alle twe zoo geluxligt koonen zyn, ik in myn haude dagen zoo velle verdriet gehaet van jaen en dat al voor eene famellie die hym niet en gelykt. Ik weete wel als dat hy naer my dood velle dengen zael zeggen maer hy die kaen zoo liegen en ieder weet als dat wy voor hym veel goed gedaen hebben indien hy zyn ziele weelt belasten met dengen te zeggen als myn in de doodkiste liggen dat moet hy weeten.

Bruxelles den 14 mai 1863 weduwe theunis sophie vangele.

In hun zitting van de eerste zondag van januari 1865 heeft de Poeselse kerkraad, bestaande uit Jan-Baptist De Waele (voorzitter), Jan-Baptist Schelstraete, Eugène Herpels en pastoor Frans Louis Piron, de schenking aanvaard. In het verslag werd de volgende motivatie genotuleerd: *“Overwegend dat voor de vervulling der voorwaerden en lasten onder welk dit legaet is gedaan geworden en door dit gesticht maer jaerlyks zal weten betaeld te worden: 1.- de som van negen en dertig franken over uitbetaling der kosten van de dertien gezongen missen terwyl het stipendium van ider gezongene misse alhier de som van dry franken bedraecht en 2.- de som van vyftien franken over uitdeeling van brood aen de aerme dier te saemen een som van vierenvijftig franken is bygevolg ongemenderd de voordeelen van het armbestuur dezer gemeente er ook voor dit gesticht een voordeel uit zal spruiten want boven de zoo schoon schilderij zal het geschonken capitael aen 4 1/2 % rente op den Staet geplaeetst voor de fabriek een inkomen geven van Fr. 67,50.*

*Om deze redenen neem de bureau der fabriek de eerbiedige vryheid aen de bevoegde overheid de noodig bemagteging te vragen van het legaet te mogen aenveerden.*²

In zijn antwoord van 15 maart 1865 deelt de Bestendige Deputatie van de provincie Oost-Vlaanderen mee dat zij akkoord gaan met de aanvaarding van het legaet. De waarde van het schilderij wordt in het schrijven geschat op 35 frank.³

Op 19 januari 1866 wordt de schenking ingeschreven in het Register van Ontvangsten en Uitgaven voor de som van 1.283,08 frank. Zoals vermeld in het voorvermeld verslag werd het geld belegd in een staatsobligatie van 1.332,50 frank ingeschreven in het Grootboek der Openbare Schuld op naam van de Poeselse kerkfabriek.⁴

Sophie Van Gele

Sophie Van Gele werd op de achtste Messidor van het jaar 10 der Franse Republiek (29 juni 1802) te Afsnee geboren als dochter van Karel, koster-

² Modern Kerkarchief Poesele 2.1 Register van beraedslaegingen van de Raed der kerkfabriek 1842-1924, folio 41 recto/verso.

³ Ibidem folio 42 verso.

⁴ Ibidem 3.2.1 Register der ontvangsten en uitgaven 1842/1948.



Geschilderd portret van Sophie Van Gele (19^e eeuw)
in het bezit van de heer J. Van Gele
(Foto Jaak Van Gele)

herbergier, en Judoca Catharina Van Hecke. Haar vader stamde uit een kostersfamilie. Karel Van Gele was sinds 1794 koster te Afsnee in opvolging van zijn vader Petrus en zijn grootvader Joannes (†1754). Hij was weduwnaar uit een eerste huwelijk met Constance Bauwens (°Evergem 1767) bij wie hij vijf kinderen had. Hun oudste zoon Petrus (°Afsnee 17.01.1787 - †Leuven 03.08.1849) werd orgelbouwer. Hij was eerst actief in Gent bij de befaamde orgelbouwersfamilie Van Peteghem en verhuisde omstreeks 1827 naar Leuven. Marie-Johanna Van Gele (°Afsnee 22/02/1788 - †vóór 1864) huwde de bekende goochelaar Louis Courtois. Augustinus Van Gele (°Afsnee 20.10.1790 - †Leuven 21.04.1837) huwde de Gentse Anna-Catharina Molard. Beiden kwamen oorspronkelijk aan de kost als leurder. Later zou Augustinus zich te Leuven vestigen als tandarts en chirurg. Van de twee andere kinderen Josephus (°Afsnee 17.01.1787), tweelingbroer van Petrus en Carolus (°Afsnee 04.03.1794) ontbreken verdere gegevens. Constance Bauwens overleed te Afsnee op 9 januari 1801. Veertien maanden later, op 8 maart 1802, huwde de inmiddels 44-jarige Karel Van Gele met de 23-jarige Judoca Catharina Van Hecke (°Kluizen 24.05.1778) die van hem zwanger bleek te zijn. Ze overleed nauwelijks drie maanden na de geboorte van haar dochter Sophie.

Op 8 januari 1803 hertrouwde Karel Van Gele met de Drongense spinster Isabella-Theresa Schelstraete (°03.11.1762) die hem nog 6 kinderen zou schenken: Francisca (°Afsnee 1803 - †Afsnee 1804), Francisca (°Afsnee 10.10.1804 - †Poesele 29.06.1883), Carolus-Ludovicus (°Afsnee 22.01.1805 - †Poesele 11.05.1885), Edouard (°Poesele 23.01.1807 - †20.03.1807), Johannes-Franciscus (°Poesele 25.01.1808 - †Poesele 09.10.1826) en Blondine (°Poesele 1812 - †Poesele 17.04.1818). In 1806 verliet het gezin Karel Van Gele - Isabelle Schelstraete Afsnee en vestigde zich te Poesele op het dorp waar ze een herberg uitbaatten. Karel Van Gele werd er ook koster.

Sophie Van Gele was dus de dochter van de vroegere Poeselse koster. Haar jongere halfbroer, Carolus-Ludovicus, in het testament Charles genoemd werd, de familietraditie getrouw, eveneens koster. Veel gegevens zijn over haar niet bekend. In familiekringen bij de familie Van Gele doet het verhaal de ronde dat zij twee maal per jaar per zeilboot naar New York reisde om er de Parijse mode te promoten⁵. Dat ze veel klederen bezat liet ze uit-

⁵ Ons medegedeeld door de heer Jaak Van Gele.



Geschilderd portret van Gilles Theunis (19^e eeuw)
in het bezit van de heer J. Van Gele
(Foto Jaak Van Gele)

schijnen in haar testament vermits de verdeling ervan, aan vijf erfgenamen, apart vermeld staat.

De erfenis

Van het legaat van Sophie Theunis-Van Gele aan de Sint-Laurentiuskerk vinden we in de Poeselse kerkrekeningen jaarlijks nog een spoor terug bij de gestichte diénsten. Deze staan vermeld onder rubriek 43 in de *Rekening van de kerkfabriek* van de Sint-Laurentiusparochie van Poesele. In de rechtvaardiging van dit artikel zien we dat er 26 gestichte diensten zijn voor een totaal bedrag van 695,29 frank waarvan jaarlijks 451 frank besteed wordt aan de eredienst en 151 frank wordt overgemaakt naar het Nevelse OCMW, namelijk het deel dat de broden voor de armen vertegenwoordigde. Het aandeel van het legaat van Sophie van Gele vertegenwoordigt hierin op vandaag nog 30 frank.

Wat er met het schilderij “Maria en de H.Familie” gebeurde vonden we niet terug. Vermoedelijk werd het schilderij tijdens de Eerste Wereldoorlog vernield. De 1.500 frank werd, onder vermindering van de eventuele registratiekosten, belegd in staatsfondsen. Deze fondsen werden later aangewend voor het verfraaien van de nieuwe kerk waarvan de ruwbouw een tiental jaren eerder was voltooid.

Na de reductie, door de kerkelijke overheid ingevoerd, op 27 oktober 1919 werden de 13 gezongen missen herleid tot 5 gezongen erediensten waarvan één met uitdeling van brood aan de armen tijdens de maand februari. Vanaf de reductie van 7 januari 1927 bleven er nog 2 gezongen missen over aan 15 frank en na de reductie van 18 januari 1930 bleef nog één gezongen en één gelezen mis over. De laatste reductie had plaats op 12 maart 1975.

Carolus-Ludovicus (Charles) Van Gele en zijn kinderen krijgen het leeuwenaandeel van de erfenis. Naast de woning die hij bewoonde op het dorp⁶, gekend op het kadaster onder de sectie A nrs 256, 257 en 257bis met een oppervlakte van 7,80 are, krijgt hij daar bovenop nog een som van 2.000 frank plus de intresten van de sommen die zijn minderjarige kinde-

⁶ Nu Poeseledorp 4.)

ren erfden tot ze volwassen waren. Vermoedelijk had hij het op dat moment niet zo breed want zijn eventuele achterstallige pachten worden hem ook kwijtgescholden. In 1834 staat hij vermeld als visverkoper⁷. Hij was eveneens herbergier en organist en nog later werd hij koster van de Sint-Laurentiuskerk.

Charles Van Gele huwde te Poesele op 14 september 1846 met Melanie Maes (°Bachte-Maria-Lerne 01.04.1820 - †Poesele 30.09.1860). Ze kregen negen kinderen die allen te Poesele werden geboren⁸:

- Nathalie °23.03.1848, gedoopt de volgende dag, peter Gillis Joannes Theunis, meter Victoria Beryngier (†Poesele 11 april 1849).
- Camille °20.04.1849, gedoopt dezelfde dag, peter Lieven Maes, meter Francisca Van Gele (†Poeke 09.02.1924).
- Maria-Francisca °01.06.1850, gedoopt dezelfde dag, peter is Charles-Louis Maes, meter is Maria Van Gele (†Poesele 25.03.1926).
- Sophie °28.04.1852, gedoopt dezelfde dag, peter is Francies Maes, meter is Sophie Van Gele (†Kortrijk 27.09.1883).
- August °08.10.1853, gedoopt dezelfde dag, peter is Charles-Louis Van Gele, meter is Rosalie Maes (†Poesele 03.04.1855).
- Ludovica °21.06.1855, gedoopt de volgende dag, peter is Constant Van Gele, meter is Eugenie Maes (†Poesele 05.01.1856).
- Pieter Francies °19.05.1857, gedoopt dezelfde dag, peter is Pieter-Francies Van Gele, meter is Juliana Maes (†Poesele 02.04.1906).
- Marie-Cécile ° 15.06.1858, gedoopt dezelfde dag, peter is August De Groot, meter is Marie-Thérèse Maes (†Poesele 26.11.1860).
- Marie-Stephanie, °13.09.1859, gedoopt de volgende dag, peter is Pieter Bl....; meter is Sophie Van Gele (†vóór 1864).

Op het moment van de erfenis was de oudste zoon Camiel 15 jaar, de dochters Marie-Francisca en Sophie waren respectievelijk 14 en 12 jaar en de jongste zoon Petrus-Franciscus was 7 jaar. Hij hertrouwde op 12 augustus 1862 te Poesele met Melanie De Weirdt. Dit huwelijk bleef kinderloos.

Charles Van Gele staat vanaf 1846 in het Register van Ontvangsten⁹ van de kerkfabriek ingeschreven als organist. Hij ontving hiervoor een jaarwedde

⁷ R.A.G., Modern archief Poesele, Bevolkingsregister 1834. In het register staat hij als Charles vermeld.

⁸ Modern kerkarchief Poesele, Registrum baptizatorum 1840/1905.

⁹ Modern kerkarchief Poesele, 3.2.1 Register der ontvangsten en uitgaven van de kerkfabriek 1842/1948.

van 30 frank. Samen met zijn moeder onderhield hij de ornamenten en veegde hij de kerk.

De relatie met zijn "rijke" halfzuster was blijkbaar opperbest. Van zijn negen kinderen is Sophie Van Gele tweemaal doopmeter en was haar echtgenoot peter van zijn eerstgeborene.

Francisca Van Gele (°Afsnee 10.10.1804) verdiende de kost als naaister. Na het overlijden van haar moeder nam ze de taak van het vegen en onderhoud van de kerk over. Ze bleef ongehuwd en overleed te Poesele op 29 juni 1883.

Therèse, Handix en Jules Courtois zijn drie van de achttien kinderen van Maria Johanna Van Gele (°Afsnee 22.02.1788) in haar huwelijk met de vermaarde goochelaar Louis Courtois.¹⁰ Waarom de andere kinderen niet in de erfenis voorkomen is niet duidelijk. Of is het verhaal van de achttien kinderen van Courtois gewoon een fabeltje? De oudste dochter Julie krijgt ook geen deel van de erfenis, haar oudste zoon wel.

Jules Grandsart-Courtois, de oudste zoon van Julie Courtois en de Brugse goochelaar André-Joseph Grandsart, werd geboren te Brussel in 1845 en overleed te Beauvais in 1905. Hij huwde Adrienne Boesnache, dochter van een Nederlandse fotograaf en nam vanaf 1877 het "Théâtre de la famille Grandsart-Courtois" over van zijn vader. Jules en zijn echtgenote kregen vier kinderen: André jr. werd violist, Jules-Arthur werd acrobaat, jongleur en evenwichtskunstenaar, Emile bracht gedaanteverwisselingen en zijn dochter Julie(nne) was danseres.¹¹ In 1898 stelde hij als een der eerste in België de "American Bioscop" voor op de Pasenfoor in Kortrijk. De Gazette van Kortrijk schreef hierover op 21 april 1898 o.a. het volgende "*'t Is een toestel dat met een verbazende en wondere juistheid al de gedaanten van 't leven, in natuurlijke groote teruggeeft.*"¹² Amper twee jaar

¹⁰ Zie in dit tijdschrift: A.BOLLAERT, *Het optreden van de wereldberoemde goochelaar, illusionist, Louis Courtois, in de kerk van Poesele in 1850.*

¹¹ C.GERMONPRÉ, *Tussen hemel en aarde: Kermissen en circussen in Kortrijk*, uitg. Groeninghe, Kortrijk 1995, blz. 34.

¹² Ibidem, blz. 40.

CHAMP DE FOIRE

THÉÂTRE

CHAMP DE FOIRE

GRANDSART-COURTOIS

A 8 1/2 AUJOURD'HUI & JOURS SUIVANTS A 8 1/2

SPECTACLE NOUVEAU

1902

Pour la première fois



BIB & BOB

La Très Amusante Pantomime Américaine

LE TENNIS & JEU DES CLUBS

Nouveautés par M. O'WILLIAM'S

L'ORIGINAL

DESSINATEUR

LE PEINTRE

EN OIEFFONS

M. Émile GRANDSART
L'EMULE de

FRÉGOLI

Dans ses Curieuses
TRANSFORMATIONS

M. GRANDSART-COURTOIS

dans son NOUVEAU RÉPERTOIRE

DIMANCHE & JEUDI A 3 HEURES
MATINÉE DE FAMILLE

Programma uit 1902 van het "Théâtre GRANSART-COURTOIS"
(Uitg. J. Garnier, Forains d'hier et d'aujourd'hui, Orléans 1968, p. 284)

na zijn uitvinding had Grandsart reeds de cinema tot bij het gewone volk gebracht. Na zijn overlijden in 1905 nam zijn schoonzoon Guillaume Clément, beter gekend bij de foorbezoekers als O'William's, het theater over. Clément overleed in 1953. Hij was 82 jaar.¹³

Over de twee andere erfgenamen Joséphine en Jain Theunis zijn ons geen verdere gegevens bekend.

Petrus Van Gele had één zoon die in 1850 op vierjarige leeftijd overleed. Op het moment dat het testament werd opgemaakt waren zowel hij als zijn echtgenote reeds overleden.

Janvier Van Gele (°Leuven 27.07.1833) was de zoon van Augustinus Van Gele en Anna-Catherina Molard. Hij huwde Stephanie Van Buggenhout (°Herzele 07.01.1847) die hij op zeer jonge leeftijd had leren kennen. Deze verhouding was blijkbaar de aanleiding van de problemen met zijn tante Sophie waardoor hij een riant erfenis aan zijn neus zag voorbij gaan. Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren.

André BOLLAERT, Poesele

Met dank aan de heer Jaak Van Gele voor de vele nuttige inlichtingen.

¹³ J.GARNIER, *Forains d'hier et aujourd'hui*, Orléans 1968, blz.284.

ZEVEREN: PRIESTERROEPINGEN IN DE 19^{de} EEUW

In het *Biografisch repertorium van de priesters van het bisdom Gent, 1802-1997*, door K. Schockaert e.a.¹ worden drie priesters vermeld die geboren werden in Zeveren:

Cornelis, Johannes Baptist

Lambert, August Jozef

Van Wassenhove, Johannes Baptist.

Wij willen deze priesters plaatsen in het kader van hun familie en milieu.

Johannes Baptist Cornelis

Hij werd geboren in Zeveren op 6 januari 1822 als zoon van Johannes Baptist² en Beatrice De Staute, afkomstig van Huise.

Zijn ouders waren uit Meigem in Zeveren gekomen op de kasteelhoeve, thans Kerkstraat 3, nadat de laatste adellijke familie De Heems-Pattijn Zeveren definitief verlaten had³. Vader Johannes Baptist Cornelis was geboren te Meigem op 21 april 1705 als zoon van Petrus-Johannes en Johanna Catherina Cnudde. Hij is overleden in Zeveren op 27 april 1877. De moeder van Jean Baptist Cornelis junior, Beatrice De Staute, is geboren in Huise op 21 februari 1791 als dochter van Petrus Franciscus en Maria Catherina Ghesquière. Zij is in Zeveren overleden op 25 oktober 1879.

Uit de echtverbintenis Johannes Baptist Cornelis-Beatrice De Staute worden drie kinderen geboren, namelijk Karel Lodewijk Cornelis op 19 februari 1820 en de hoger genoemde Johannes Baptist Cornelis op 6 januari 1822. Het derde kind is zeer jong overleden.

¹ Het *Biografisch repertorium van de priesters van het bisdom Gent, 1802-1997*, door L.Schockaert e.a., uitgegeven door KADOC te Leuven, vermeldt de priesters die bij de uitgave in 1997 nog in leven zijn. Uiteraard zijn ook de gebeurlijke religieuzen niet opgenomen.

² DE GROOTE, S., *Bijdrage tot de geschiedenis van het dorp Zeveren*, in *Het Land van Nevele*, jg. XV (1994), afl. 1, p. 5-71.

³ De Heems, Maria Johanna Christina, *comtesse te Zeveren* is in Zeveren begraven op 15 november 1813. Dit zal de laatste adellijke bewoonster van het kasteel in Zeveren geweest zijn.

Johannes Baptist Cornelis senior is gedurende 17 jaar burgemeester van Zeveren geweest.⁴

Karel Lodewijk Cornelis, de oudste zoon, treedt in het huwelijk in Huise met zijn nicht Antonia De Martelaere. Het gezin blijft kinderloos.

Karel Lodewijk Cornelis volgt zijn vader op als burgemeester van Zeveren na de gemeenteraadsverkiezingen van 30 oktober 1860 en blijft burgemeester gedurende 24 jaar tot na de verkiezingen van oktober 1884.

Hij sterft in Zeveren op 9 oktober 1898 en zijn echtgenote Antonia De Martelaere op 12 februari 1903, eveneens in Zeveren.

De tweede zoon uit het huwelijk J.B. Cornelis-B. De Staute is dus Jean Baptist Cornelis (junior). Hij wordt priester van het bisdom Gent gewijd op 29 mei 1847. Achtereenvolgens is hij onderpastoor in Optrakel en in Baarle (Drongen). In maart 1872 wordt hij pastoor in Ophasselt en sterft daar op 4 mei 1880.

Tussen de twee broers Cornelis komt het tot een stevig meningsverschil rond de onderwijskwestie in het leven geroepen door de wet Van Humbeeck van 1 juli 1879. Burgemeester Cornelis is een harde voorstander van het gemeentelijk onderwijs en komt daardoor in conflict met de pastoors Peleman en Braeckman van Zeveren.

Een brief aan de pastoor van Ophasselt, J.B. Cornelis, door pastoor Felix Peleman, met de vraag om druk te zetten op zijn broer, de burgemeester K.L. Cornelis, om het gemeentelijk onderwijs tegen te werken, heeft een averechts effect. De burgemeester verscherpt zijn stugge houding tegenover de pastoor en zijn nieuwe vrije school. Het uiteindelijk resultaat is volledige ruzie tussen de twee broers: de geestelijke J.B. Cornelis onterft zijn broer K.L. Cornelis.⁵

In het verslag van het kantonnaal schoolonderzoek van 6 december 1880 lezen wij bij de getuigenis van Karel-Lodewijk Cornelis, bijzondere en burgemeester te Zeveren: *"In oktober 1879 is mijne moeder overleden.*

⁴ VAN STEENKISTE, G., *De burgemeester van Zeveren*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXXI (2000), afl. 1, p. 13-26.

⁵ Verslag van de ondervraging onder ede van 6 december 1880 "Het schoolonderzoek in Oost-Vlaanderen, rechterlijk kanton Deinze".

Mijn broeder die geestelijke was, is mij dan komen spreken en hij heeft mij verzocht niet meer in den zin der nieuwe wet te spreken. Ik heb geweigerd en gezegd dat ik mijne plichten als burgemeester zou gekweten hebben. In mei laatst is mijn broeder overleden: hij heeft mij bastaard gemaakt van gansch zijne erfenis, en alles geschonken aan M. Teerlynck die onze bloedverwant niet is”.

August Jozef Lambert

Hij is geboren in Zeveren op 2 oktober 1819 in een landbouwersgezin. Hij is de zoon van Jean François Lambert en zijn tweede echtgenote Ferdinandina De Raedt, afkomstig van Nevele. De getuigen die de geboorte aangeven op het gemeentehuis zijn Lodewijk Lambert, een neef die inwoonde, en Jean-François De Bil, veldwachter in Zeveren.

Als peter en meter treden op: Josephus De Raedt en Carola Lambert.

Priester August Jozef Lambert wordt wel eens vermeld als Alois Lambert met een geboortedatum in 1820.⁶

Hij wordt priester gewijd in Gent op 24 mei 1847. In Wesel en Oostwinkel is hij gedurende een paar jaar coadjutor tot hij onderpastoor wordt in Knesselare. Na twee jaar onderpastoor te zijn geweest in Oostwinkel, vertrekt hij op 11 maart 1858 naar de Verenigde Staten van Amerika om zich in het bisdom Detroit als priester-missionaris ten dienste te stellen van de vele Vlaamse inwijkelingen. Hij is overleden te Mount Clémens Michigan op 18 mei 1898.

Het gezin Lambert-De Raedt woonde in de Molenstraat, nu gekend als Schave, op een nu onbewoonde hoeve “waar Firmin Snauwaert vroeger boerde”. Ze kregen zeven kinderen, ze werden allemaal in Zeveren geboren en bleven ongehuwd.

Deze zeven kinderen zijn:

- Johannes Franciscus, geboren in Zeveren op 21 maart 1814 en er overleden op 21 februari 1876.
- Karel Lodewijk, geboren in Zeveren op 3 maart 1815 en er overleden op 31 augustus 1877.

⁶ VERTHÉ, A., *150 jaar Vlamingen in Detroit*, Tielt, 1983.

- Petrus, geboren in Zeveren op 5 juni 1817 en er kort na de geboorte overleden.
- Leonard, geboren in Zeveren op 15 december 1821 en er overleden op 29 juni 1883.
- Eduard, geboren in Zeveren op 16 augustus 1830 en er overleden op 9 januari 1909.
- Rosalies, geboren in Zeveren op 8 juni 1824 en er overleden op 27 maart 1867.
- August Jozef, geboren in Zeveren op 2 oktober 1819 en als priester overleden in de USA.

Eduard Lambert werd burgemeester van Zeveren op 5 januari 1891, na het plotse overlijden van burgemeester Désiré De Scheemaecker.⁷

Deze familie was familiaal verbonden met de molenaarsfamilie Goethals (langs moederszijde), maar dit is een ander verhaal.

Johannes Baptist Van Wassenhove

Hij is geboren in Zeveren op 4 maart 1798 (14 ventôse van het jaar 6) als zoon van de burgemeester-landbouwer Martin Benoit (Martinus Benedictus) Van Wassenhove en zijn tweede echtgenote Regina Van de Voorde.

Martin Benoit Van Wassenhove, afkomstig van Merendree, was landbouwer en kwam zich met zijn eerste vrouw Maria-Theresia Herteleer in Zeveren in het jaar 1787 vestigen op de historische hoeve "Goed ter Lef", nu eigendom van de familie Standaert in de Vinktstraat.

Reeds vier jaar na hun huwelijk sterft Maria Therese Herteleer op 13 december 1791, amper 22 jaar oud. Ze kregen tijdens hun kort huwelijkseven drie kinderen: Johannes Baptist, Karel Franciscus en Johanna Theresia die alle drie reeds overleden waren toen hun moeder stierf.

Martinus Benoit Van Wassenhove gaat een tweede huwelijk aan te Zeveren op 12 april 1796 met Regina Vande Voorde die geboren is in Wontergem op 21 april 1768, ze is dus 28 jaar oud.

In het nieuwgevormde gezin worden de volgende kinderen geboren:

- Leon, geboren te Zeveren op 12 november 1796 en er overleden op 26 december 1817.

⁷ VAN STEENKISTE, G., *De burgemeesters van Zeveren*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXXI (2000), afl. 1, p. 13-26.

- Johannes Baptist, priester, hierboven vermeld, geboren in Zeveren op 4 maart 1798.
Hij wordt priester gewijd in Parijs op 5 juni 1830. Na op verschillende plaatsen onderpastoor te zijn geweest, o.a. te Idegem, Erpe, Wachtebeke en Balegem wordt hij pastoor te Elst waar hij op 29 mei 1876 overlijdt.
Pastoor Van Wassenhove was een bijzondere weldoener van de St.-Amanduskerk van Zeveren.⁸ Ook in Elst laat hij zich van zijn goede kant zien en o.a. bouwt hij er een nieuwe pastorie.
- Dominique, geboren in Zeveren op 15 april 1799 en er ongehuwd overleden op 26 juli 1818.
- Victoria, geboren in Zeveren op 7 november 1800 en er op dezelfde dag overleden.

Op 40-jarige leeftijd sterft burgemeester-landbouwer Martinus Benedictus Van Wassenhove te Zeveren op 3 juli 1802.

Regina Vande Voorde die pas 31 jaar oud is als ze weduwe wordt, hertrouwt op 7 november 1802 te Zeveren met Jacobus Begijn, landbouwer, geboren in Landegem op 14 juni 1761. Hij is de zoon van Livinus en Elodie De Vogelaere. Zij blijven het landbouwbedrijf “Goed ter Lef” verder uitbaten en krijgen er vijf kinderen:

- Frederik Begijn, geboren in Zeveren op 11 april 1806 en er overleden op 8 april 1810.
- Isabella Maria Begijn, geboren in Zeveren op 15 september 1807, en er reeds overleden op 10 januari 1808.
- Karel Lodewijk Begijn, geboren in Zeveren op 16 november 1808. Hij huwt met Francisca Van Hee en sterft in Zeveren op 6 juni 1886.
- Petrus Johannes Begijn, geboren in Zeveren op 24 februari 1811. Hij huwt met Julia Wibo van Zeveren. Het jonge gezin gaat inwonen bij de ouders van de echtgenote op het dorp in Zeveren in de thans gesloopte woning voor de aanleg van het dorpsplein. Hij overlijdt plots op 6 juli 1864.
- Angelus Begijn, geboren in Zeveren op 3 augustus 1813, huwt met Melania Dhayere en overlijdt in Zeveren op 17 februari 1882. Hij zet het landbouwbedrijf verder.

⁸ VAN STEENKISTE, G., *Zeveren bouwt een nieuwe kerk*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXVIII (1997), afl. 1, p. 6-62.

Vader Jacobus Begijn sterft in Zeveren op 28 juni 1826 en zijn echtgenote Regina Vande Voorde overlijdt eveneens in Zeveren op 28 april 1838.

Besluit

Wij stellen vast dat de drie priesters die in Zeveren geboren zijn in de 19^{de} eeuw tot burgemeesterfamilies behoren. Twee ervan, J.B. Van Wassenhove en J.B. Cornelis, worden geboren als zoon van de regerende burgemeester. Voor de derde A.J. Lambert zien wij dat zijn broer Eduard ook burgemeester wordt in deze gemeente.

Wij kunnen dus gerust besluiten dat de drie priesters tot de meest gewaardeerde families van Zeveren behoorden.

Gilbert VAN STEENKISTE, Zeveren

DE HEER VAN ZULTE, GRONDEIGENAAR TE MEIGEM IN 1768

Na het overlijden op 12 juni 1768 van Jonkheer Hieronymus-Oliverus Limnander, dorpsheer van Zulte, werd een inventaris opgemaakt van zijn talrijke goederen, die verspreid lagen, vooral in de ganse provincie Oost-Vlaanderen en in minder mate in West-Vlaanderen.

Deze edelman was in de 18^{de} eeuw een van de grootste grootgrondbezitters in Vlaanderen, met 1228 eigendommen (sic) verspreid in niet minder dan 80 gemeenten.¹

Te Meigem bezat hij in 1768 2 hofsteden, 2 kleine hofstedekes en een klein leen bestaande in een visserij met visfuik.

De familie de Limnander is van Nederlandse afkomst. Door aankoop in 1715 wordt Jonkheer Jeroom Sebastiaan Limnander, dorpsheer van Zulte. Heden is deze familienaam bijna uitgestorven in België, met uitzondering van Barones de Limnander de Nieuwenhove te Brussel.

Tot voor enkele decennia zou er nog een Limnander de Sulte te Parijs hebben gewoond.

We geven hieronder in verkorte vorm de lijst van de eigendommen te Meigem (34 ha). De plaatsnamen (door ons gecursiveerd) en persoonsnamen geven we weer volgens het oorspronkelijk document.²

¹ *Staet ende inventaris in Baeten en Commeren bevonden ten sterfhuyze van Jonckheer Hieronymus-Oliverus Limnander, heere der prochie ende Heerlijckhede van Zulte, Laecke enz... overleden den 12 juny 1768.*

Register 615 blz. Privaatbezit Dr. Goeminne Luc te Zulte.

² In het document wordt telkens verwezen naar het oude Landboek van Meigem. Dit landboek bevindt zich in het R.A.Gent, Fonds Nevele. Te Meigem worden de oppervlaktematen van de Oudburg te Gent gehanteerd. De vierkante roede is gelijk aan 14,9 m². Een gemet is 300 roeden of 44 are 56 ca. Drie gemeten of 900 roeden vormen het Gents Bunder van 1 ha 33 are 68 ca.

1. Een hofstede met huis, schuur en stallen, met land en meersen, groot in totaal 7 bunder (9,36 ha).
De hofstede zelf volgens het oude landboek n° 577 en 580, 436 roeden (65 are), zuid de priesterage, west de straete.
2. Een partij land genaamd *den moerman* (landboek n° 339) groot 1313 roeden (1,96 ha), west Mijnheer Alstein, noord Pieter Van Wonterghem en Pieter Van Hove.
3. Een partij land met een deel van *het Wildonck dreefken* (landboek n° 419), groot 519 roeden (77 are), oost de weduwe Pieter Van Wonterghem, zuid Jacques Verdonck, west het gebruik van laureyns Verhaeghe, noord de Heer Baron Van Huysse.
4. Een partij land genaamd *het boerenbulckxken* (landboek 429), groot 228 roeden (34 are), palend oost, west en noord Juffrauwe de Weduwe en kinderen van de Heer Ferdinand Van Doorne, zuid de straete.
5. Een partij land (landboek 453), groot 331 roeden (49 are), palend van alle zijden de voorseyde weduwe.
6. Een partij land genaamd *de Brunte* (landboek 456). Groot 604 roeden (90 are), noord de ervvrouw Barones de Brune.
7. Een partij land op *den Bergh* (landboek 578), groot 845 roeden (1,26 ha), zuid de weduwe Judocus Van Wonterghem.
8. Een partij land op *den Berghe* (landboek 579), groot 254 roeden (38 are), zuid Mijnheer Danneels, west de priesterage.
9. Een partij land of gewet (landboek 581), groot 331 roeden (19 are), oost de erven Pieter Goethals.
10. Een partij land op *den Bergh* (landboek 582), groot 362 roeden (54 are), west de priesterage.
11. Een partij land op *den Bergh* (landboek 583), groot 529 roeden (79 are), oost de weduwe Judocus Van Wonterghem, zuid Mijnheer Danneels.
12. Een partij land genaamd *het Graveestraetjen* (landboek 563), groot 426 roeden (63 are), palend oost en noord de erven Francis de Weirt, zuid de weduwe Judocus Van Wonterghem, west de weduwe en erven van de Heer Ferdinand Van Doorne.
13. Een partij meers (landboek 187), groot 126 roeden (19 are), palend oost Lieven Van Renterghem, zuid *de Kerckstraete*, west de erven Cristoffel Martens, noord de beke.
14. Een hofstede met het huis en verdere edificien groot volgens het land-

- boek (n° 462), 328 roeden (49 are), palend oost de erfvrouw de Brune, zuid de straete en noord de kinderen van Heer Ferdinand Van Doorne, in cynspacht gebruikt door Pieter Cocquyt voor een termijn van 29 jaar vanaf kerstavond 1755 voor 2 pond 13 schellingen en 4 groten per jaar.
15. Een hofstedeke (landboek n° 379), groot 167 roeden (25 are) palend oost de erven van Mijnheer Kerckhove, zuid en west Caroline Gothals, noord den *herewegh van Nevel naer Thielt* gebruikt door Arnaut de Wintere voor 1 pond 13 schellingen en 4 groten.
 16. Een hofstede met het huis, schuur, stallen, bomen enz... groot volgens landboek 16 bunder 596 roeden (22,33 ha) bestaande in de navolgende partijen. Eerst de voorzijde hofstede (landboek artikel n° 715) groot 505 roeden (75 are) oosts de weduwe en kinderen van Louis Van Wonterghem, noord de erven van de Heer Jan-Francies Hopsomere.
 17. Een partij land en gewet (landboek n° 716), groot 1131 roeden (1,69 ha).
 18. Een partij land genaamd *Trieputjen* (n° 717) groot 503 roeden (75 are), noord dit goed met *het munte Stuck*.
 19. Een partij land genaamd *de Quaebraecke* (landboek n° 718) groot 528 roeden (79 are), noord *den Destelbulck*.
 20. Een partij land (landboek n° 594) groot 1409 roeden (2,10 ha) genaemd *Den Cruysacker*, zuid *den Herewegh*, west mijnheer Maelcamp.
 21. Een partij land te voren 3 partijen, *de Haeselaren* (landboek 335, 636 en 640) te samen groot 774 roeden (1,15 ha), oost de weduwe en erven Jacobus De Pestele, noord de straete daar over de hofstede van desen goed, west de weduwe en erven van Louis Van Wonterghem en Sieur Pieter-Jacob Van Risseghem.
 22. Een partij land boven de straete (landboek n° 641) groot 808 roeden (1,2 are), palend oost *het Cauterken*, zuid N. Baudonck, noord de straete.
 23. Een partij land genaamd *den Lindenbulck* (landboek 642), groot 849 roeden (1,27 ha), palend oost de weduwe en erven Louis Van Wonterghem, west mijnheer Van Boucle, zuid en noord Mijnheer Alstein.
 24. Een partij land genaamd *den Destelbulck* (landboek n° 719) groot 515 roeden (77 are), oost Mijnheer Hopsomere, noord de *leen Hoyveldeken*.

25. Een partij land genaamd *het Muntestuck* (landboek 720) 664 roeden (99 are), zuid Mijnheer Hopsomere.
26. Een partij bos en gewet in *de Muntemeersch* (artikel 721), groot 321 roeden (48 are), west en noord de weduwe en erven van Louis Van Wonterghem.
27. Een partij land genaamd *den Cleenen Heuvel* (landboek n° 722), groot 266 roeden (40 are), oost mijnheer Hopsomere.
28. Een partij land genaamd *den grooten Heuvel* (landboek n° 723), groot 562 roeden (84 are), zuid den Heer van Huyse, noord de *Poucques beke*.
29. Een partij land genaamd *het Diepegat* (landboek n° 724) groot 616 roeden (92 are), noord denselven Heer Hopsomere.
30. Een partij land genaamd *het Meetjensstuck* (n° 725), groot 400 roeden (60 are), west Mijnheer Hopsomer.
31. Een partij land ook genaamd *het Meetjens Stuck* (n° 726), 592 roeden (88 are), oost en noord mijnheer Hopsomere.
32. Een partij land genaamd *het Cleen Mantelken* (n° 727), groot 377 roeden (56 are).
33. Een partij land genaamd *den Cleenen Biesbulck* (n° 728) groot 272 roeden (41 are), oost *den Middelsten Biesbulck*.
34. Een partij boomgaard (landboek 729) groot 388 roeden (58 are), zuid de straete, noord *den Mantelaere*.
35. Een partij land genaamd *den Middelsten Biesbulck* (n° 730), groot 416 roeden (62 are), oost *den grooten Biesbulck*, west *den cleenen Biesbulck*.
36. Een partij land genaamd *den Grooten Biesbulck* (n° 731), groot 617 roeden (92 are), palende oost de weduwe en kinderen van Louis Van Wonterghem, zuid Mijnheer Van Welle.
37. Een partij land genaamd *het Hoog Bulckxken* (n° 732), groot 401 roeden (60 are), oost en noord de kinderen van Louis Van Wonterghem.
38. Een partij land genaamd *het Pietebulckxken* (n° 733), groot 412 roeden (61 are), zuid *de Biesbulcken*, west *het Cleene Manteleerken*.
39. Een partij land genaamd *den Eebulck*, groot 166 roeden (25 are), palende oost en zuid de weduwe en kinderen Jacobus de Pestele en noord de kinderen Louis Van Wonterghem.
40. (Onder Nevele). Een partij land, groot 300 roeden (45 are), oost Louis De Raedt, zuid Pieter Vanden Bulcke, west de straete en in gebruik bij Francies De Raedt. De voorschreven hofstede en mee-

gaande gronden in pacht bij Pieter De Weert voor 31 ponden groten per jaar.

41. Een partij land gelegen op *Meyghem Cauter* genaamd *Schamps Landt*, groot 4 gemeten (1,76 ha), oost de straete, zuid Pieter Dicks en Jan Schatteman, noord Mijnheer Hopsomere, begrepen in de cijns-pacht van Pieter Van Hulle.
42. Een partij land groot 2 gemeten (88 are), zuid en west *de straete leedende naer Cruysweghe*, gebruikt door Pieter Van Hulle voor 29 jaar, ingegaan in 1757. Door aankoop van Pieter Van Crombrugghe voor de notaris Martinus Debbaut in 1744.
43. Een leen in Meyghem genaamd *de Reygersbeke*, gehouden van den hove ende Castele van Nevel, bestaande in een visserij met vermogen van een hiltgeweere (visfuik) te mogen stellen te *Meulebrouck* in den stroom van *de Caelene* te heersen (?) van *het Sluyseken* nederwaerts. Hierin is begrepen een gemet (44 are) land, zuid Mijnheer Danneels, west de priesteragie, de gebruiker is de weduwe van Pieter De Schuymere.

Dr. Luc GOEMINNE, Zulte

NIEUWE STRAATNAMEN IN NEVELE NA DE FUSIE

Toen op 1 januari 1977 de gemeenten Hansbeke, Landegem, Merendree, Poesele en Vosselare bij de gemeente Nevele werden gevoegd, rees naast vele andere problemen, het probleem van de dubbele of gelijkkluidende straatnamen.

Door de bestuursleden D. D'Hooge, A. Janssens, R. Leenknecht, J. Luyssaert, G. Schaeck en J. Van de Castele van de heemkundige kring "Het Land van Nevele" werden aan het toenmalige schepencollege, dat bestond uit burgemeester Antoine Van Speybroeck en de schepenen Georges Mannekens, Antoine De Gheest, Etienne Goorman, Maurice Van Landegem en Jules Schelstraete, enkele voorstellen voor nieuwe straatnamen overgemaakt die vrijwel zonder discussie werden aanvaard.

Op vraag van sommige lezers van ons tijdschrift gaan we in dit artikel dieper in op de herkomst van die nieuwe straatnamen.

Hansbeke

Boerestraat (vroeger Laagstraat): de Laagstraat lag in het verlengde van de Boerestraat en werd ook zo genoemd.

Kerkakkerstraat (vroeger Kerkweg): genoemd naar de oorspronkelijke Hansbeekse dorpsakker *de kerkakker*, gelegen bij de kerk en ernaar genoemd.¹

Warandestraat (vroeger Veldstraat): genoemd naar het aanpalend stuk grond *de warande*, voor het eerst vermeld in 1443. Een *warande* is een 'jachtterrein'.²

Landegem

Baarlestraat (vroeger Lindestraat): de verbindingsweg tussen Landegem en Baarle (Drongen).

¹ J. LUYSSAERT, *Meetjeslandse toponiemen tot 1600*. Hansbeke, Maldegem, 1995, p. 28.

² J. LUYSSAERT, *Meetjeslandse toponiemen tot 1600*. Hansbeke, Maldegem, 1995, p. 51.52.

Brouwerijstraat (vroeger Damstraat): in 1871 richtte August Meiresonne op de hoek van de vroegere Damstraat en de Grote Heirenthoek brouwerij “De Hoprank” op. Na de verwoesting in november 1918 hield de brouwerij op te bestaan en werd ze na de oorlog opnieuw opgebouwd aan de Koepoortkaai te Gent.³

Maalderijstraat (vroeger Molenkouter): in 1907 werd de Heirenthoekmolen door de toenmalige uitbater Emiel Cocquyt, vader van de Landegemse luchtvaartpionier Prosper Cocquyt, uitgebreid met een maalderij.⁴

Spoorwegstraat (vroeger IJzerenwegbrugstraat): sedert de aanleg van een tweede spoor in Landegem en de bouw van een nieuw station tussen 1994-1998 werd deze straat naar het noorden verlegd en staan er geen huizen meer langs.

Trekweg (vroeger Vaart-links en -rechts): vóór de boten door motoren werden aangedreven, werden ze door mensen of paarden voortgetrokken op een pad of *trekweg* langs de rivier.

Merendree

Broekstraat (vroeger Heistestraat): de straat leidt naar een laaggelegen gebied op de grens van Merendree en Landegem, *het broek* genoemd.⁵

Hansbekerstraat (vroeger Bredeweg): verbindingsweg tussen Merendree en Hansbeke.

Eiland (vroeger Schipdonkvaart-links): dit ‘eiland’ wordt gevormd door het Schipdonkkanaal, de Brugse Vaart en het Nevels Vaardeken.

³ J. MEIRESONNE, *Brouwerij “De Hoprank” en de familie Meiresonne te Landegem (1871-1918)*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXVII (1996), afl. 4, p. 298-304.

⁴ J. LUYSSAERT, *Landegem, een beeldige geschiedenis*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXIX (1998), afl. 3, p. 188.

⁵ J. LUYSSAERT, *Meetjeslandse toponiemen tot 1600. Merendree, Maldegem*, 1999, p. 19.

Lamstraat (vroeger Brugse Vaart-noord en -zuid): genoemd naar de oude herberg "Het Lammeken". Uit later onderzoek blijkt dat deze herberg niet langs de vaart stond, maar langs de Kale, nu Veldestraat nr. 19.⁶

Melderestraat (vroeger Zandstraat): de Zandstraat lag in de oude wijk Melderren; dit is tevens de naam van de oudste Merendreeze dorpsakker of -kouter. Door de aanleg van het park bij het kasteel Van Landegem verdween een groot deel van deze kouter.

Voordestraat (vroeger Donkerstraat): vormt het verlengde van de Voordestraat in Hansbeke.

Nevele

Bijlkenstraat (vroeger Kaarmhoek): genoemd naar een perceel in de omgeving. Een *bijlken* is een stuk grond in de vorm van een bijl.

Gasthuisstraat (vroeger Molenstraat): ongeveer op de plaats waar nu het gemeentehuis staat en de vroegere dekenij en de vroegere school stonden, bevond zich reeds in de XV^e eeuw een gasthuis. De straat loopt langs dit vroegere gasthuis en is ernaar genoemd.⁷

Meigemstraat (vroeger Molenkouter): leidt naar Meigem.

Steenputstraat (vroeger Lindestraat): ligt in de omgeving van een perceel de *steenput* genoemd. Een steenput was een put waaruit klei werd gedolven om stenen te bakken. Vaak werd de klei in de omgeving van het op te trekken gebouw gedolven en er tot stenen verwerkt.

Poesele

Mortierstraat (vroeger Biezemstraat): zo genoemd naar het eerste deel van de straat dat Mortierstraat heette.

⁶ L. NEYT, *Twee verdwenen herbergen te Merendree*, in *Het Land van Nevele*, jg. XIII (1982), afl. 1, p. 27-34.

⁷ J. VAN DE CASTEELE, *Grauwe Zusters of Penitenten-Rekollektinen te Nevele: 1502-1784*, in *Het Land van Nevele*, jg. IX (1978), p. 168.

Vosselare

Koestraat (vroeger Driesstraat): een oude straatnaam die weer in gebruik werd genomen. Een *koestraat* is een weg langswaar het vee naar de weiden werd gedreven.

Langemunt (vroeger Dreef): aangezien de Dreef in het verlengde van de Langemunt lag, werd deze naam voor de hele straat gebruikt tot op het kruispunt van de Landegemstraat, Vosselaredorp en Damstraat.

Poortakkerstraat (vroeger Donkerstraat): genoemd naar het nu nog bestaande Poortakkergoed te Vosselare. De straat kruist tevens de vroegere Poortakkerwegel.

Tempeliersstraat (vroeger Karmhoek): de hoeve Kervyn die langs deze straat ligt, werd vroeger ook "Het Tempeliersgoed" genoemd.

Omdat door de fusie de dorpsnaam van de deelgemeenten na verloop van tijd dreigt in onbruik te geraken, werden de benamingen Dorpsstraat en Dorp vervangen door Hansbekedorp, Landegemdorp, Merendreedorp, Poeseledorp en Vosselaredorp.

Jan LUYSSAERT, Merendree

OORLOGSRELAAS VAN FLORIMOND PYNAERT, DE LANDEGEMSE VRIJWILLIGER 1914-1918¹

Geraadpleegde werken, aanvullingen vanaf hoofdstuk 12

Demeester 1985

M. Demeester, J. Hardeman, *Van den grooten oorlog. Volksboek*, Kemmel, 1985.

De Vos 1975

J. De Vos, "Operatie Landegem" oktober-november 1918, in *Het Land van Nevele*, jg. VI (1975), afl. 3, p. 164-170.

Massart 1982

A. Massart, *Historique du 13^e de Ligne 1918-1980 et des unités issues en 1939-1940*, s.l., 1982.

Vangansbeke 1984

L. Vangansbeke, *Les chasseurs à pied Belges dans la première guerre mondiale*, Bruxelles, 1984-85.

V.F. 1935

V.F., *De L'Yser à l'Escaut avec les 1^{er} et 4^e régiments de chasseurs à pied en automne 1918* (Extrait du Bulletin Belge des Sciences Militaires, Janvier 1935), Bruxelles, 1935.

X 1935

X, *Petite histoire du 13^{me} régiment de ligne*, Namur, 1935.

¹ De eerste drie delen verschenen in *Het Land van Nevele*, jg. XXIX (1998), afl. 4, p. 319-356; jg. XXX (1999), afl. 1, p. 54-82; jg. XXXI (2000), afl. 1, p. 40-68.



De Landegemse oorlogsheld Florimond Pynaert was drager van veertien onderscheidingen;

1. Diploma van Hulde van het Dankbare Vaderland
2. Kruis van Officier in de Orde van Leopold II
3. Ridder van de Leopoldsorde met Zwaarden
4. Kruis van Ridder in de Leopoldsorde met Zwaarden
5. Ridder in de Kroonorde met Zwaarden
6. Oorlogskruis met Palm
7. Medaille van de Strijder Oorlogsvrijwilliger
8. Herinneringsmedaille van de Oorlog
9. Zegemedaille van de Oorlog
10. Vuurkruis van de Oorlog
11. Herinneringsmedaille van zijne Majesteit Koning Albert I
12. Herinneringsmedaille van 's Lands Onafhankelijkheid-Eeuwfeest
13. Burgerlijk Ereteken 2^{de} klas
14. Burgerlijk Ereteken 1^e klas

(Verzameling Het Land van Nevele)

Hoofdstuk 12 - Zarren op 14 oktober 1918

Bevrijding van West-Vlaanderen

13 oktober 1918

Op de avond van 13 oktober 1918 werd onze compagnie bijeengeroepen op een stukgeschoten hoeve.

Onze commandant Roose uit Jette St.Pierre hield voor onze verdunde compagnie een toespraak en zegde: "Beste soldaten, wij hebben al veel geleden, maar ons lijden zal beloond worden met een grote overwinning. Morgen vroeg zullen wij samen de grootste aanval doen uit de geschiedenis. Met mij aan het hoofd zullen wij onze verdrukte volkeren bevrijden. Het zal hard worden. Velen onder ons zullen morgen tegen twaalf uur het droevig lot van de oorlog ondergaan. Nogmaals jongens, heb moed, wij staan voor een vreselijke strijd, maar het gaat hier om de bevrijding van onze broeders. De weerstand zal veel erger zijn dan de vorige aangezien de Duitsers een enorme versterking hebben kunnen aanbrengen en wij vlak voor ons de Hindenburgversterking hebben. Maar onze artillerie zal ervoor zorgen, daar kan u stellig op rekenen. Dus wees allen op uw hoede, uw commandant staat aan uw zijde. Hoe meer Duitsers er zijn, hoe meer er kunnen gedood worden."

14 oktober 1918

In het holst van de nacht kwamen wij aan op het gestelde uur, om drie uur in de morgen. Ik moet er ook nog bijzeggen dat sedert ons vertrek uit Diksmuide het nog altijd regende. Nu staan wij hier om drie uur in de morgen in de gietende regen op enkele meters afstand van de vijandelijke voorposten. Alles is per minuut uitgerekend, en wij kruipen op handen en voeten, dwars door [het] verwoeste veld in groepjes verdeeld naar de vijand toe. Almeteens werden wij door de vijand ontdekt en er barstte een geweldig mitrailleurvuur op ons los.

De eerste slachtoffers sneuvelden al. Maar op dit ogenblik werden achter ons drie geweldige kanonschoten gelost en dat was het sein voor de geweldige kanonnade. Alles in onze omgeving ging in vlam en vuur op. Fusées werden afgeschoten met alle kleuren van de regenboog. Brandkogels doorkliefden de lucht. De Duitsers kwamen naar ons toegelopen, de armen de lucht in. Deze allen werden neergekogeld en weggemaaid door onze mitrailleurzen. Op zulke ogenblikken weet u zelf niet of u in de ontploffing



Het vernielde Schaaphof van de familie Standaert op de Heirenthoek
te Landegem in 1918.
(Verzameling mevr. A. Van de Velde-Standaert)

staat ja of neen. Het lawaai is te geweldig. Het was een gekerm, gevloek en geweën. De taferelen die zich afspelen, zijn niet te beschrijven. De Duitsers die niet in de bunkers verstopt zijn, worden allen gedood. Wij van onze kant kregen het ook zwaar te verduren en wel door onze eigen artillerie die te kort schoot en in onze rangen terechtkwam.

Het bombardement duurde tot 5 1/2 uur. Dan werd het vuur verlengd en wij gingen tot de aanval over.

Wij gingen goed vooruit en sprongen over veel Duitse lijken die totaal uiteengereten lagen op het slagveld.

Wij komen hier aan de grensscheiding Zarren-Handzame plots terecht in de prikkeldraad. Deze was zeker wel 100 m breed daar achter de Hindenburgversterking. Hier zullen wij het zwaarste ogenblik van de oorlog beleven. Tijdens het doorknippen van de prikkeldraad werden velen weggemaaid door het mitrailleuzevuur. Naast mij sneuvelde luitenant Kretz uit Arlon. Zijn ordonnans Van der Linden Jan uit Brussel liep hem ter hulp. Ook hij viel dood op het lijk van zijn officier. Naast mij op de rechterkant sneuvelde Berrevoet uit Brussel en nog zovele anderen.

Ik wrong mij door een greppel langswaar vuil water wegliep, terwijl ik op mijn rug lag om de prikkeldraad door te knippen. Eens door de prikkeldraad werd zeer snel de Hindenburglinie ingenomen. Wij waren razend van het zwaar verlies dat ze vanuit de bunkers op ons hadden toegebracht en wierpen granaten in de bunkers die volgepropt waren met Duitsers. Er begonnen veel krijgsgevangen in onze handen te vallen. Maar geen genade voor hen die ons afgeslacht hebben. Eens verder vielen veel krijgsgevangen in onze handen. Wij gingen hen voorbij, maar werden door hen almeteens in onze rug geschoten. Dit veroorzaakte een woede in onze rangen maar onze commandant zegde: "Dat zal niet meer gebeuren, we zullen ze effenaf neerschieten".

Om 13 uur zijn we doorgebroken tot achter het dorp van Handzame. Daar komt het water nog al redelijk breed. Spoedig trokken wij elkander door het water en kwamen terecht achter een berm terwijl de Duitsers van ver op ons mitrailleerden. Wij zaten daar wat verstopt achter deze berm en gingen langzaam vooruit met de commandant aan de kop. Onze commandant was een ware oorlogsheld. Tijdens al deze gevechten hebben wij al veel heldendaden gezien van hem. Nooit of nooit ging hij zich verduiken.

Bij ieder geval was hij aan het hoofd, niets ontsnapte hem. Zo kwamen wij een boerenhof binnen. In de hoek van de boerderij stond een bunker waar almeteens een Duitse officier uit de bunker verscheen met een handgra-

Vliegende brug op den Schipdonckschen vaart te Landegem.



Loopbrug of passerelle over het Schipdonkkanaal te Landegem in 1918.
De brug lag naar alle waarschijnlijkheid ongeveer op de plaats van
de vernielde brug over het kanaal.
(Verzameling Het Land van Nevele)

naat, gereed om naar ons te werpen. Ziende dat wij zo talrijk waren met onze commandant aan de kop, aarzelde hij deze granaat naar ons toe te werpen en wierp hem achter zich in zijn eigen volk. Deze ontploften daar binnen en er ontstond een geroep en getier, maar onze commandant was er als de kippen bij en gaf ons bevel daar granaten in te werpen tot wanneer geen levende ziel meer te horen was.

De bunker lag daar vol gekapt vlees.

Wij trokken verder en komen in contact met de lansiers. Zo werd Handzame ingenomen om 14 uur. De krijgsgevangenen die nu in onze handen terecht komen, zijn niet meer degenen van vroeger. Ze zien er vuil en slordig uit. Ze werden gewaar dat het lied "Deutschland über alles" uitgezongen is. Men zou waarachtig medelijden hebben voor hen maar neen, ze hebben ons al te veel misdaan. We schoten ze nog liever dood.

Geen officier of soldaat zal hun barbaarsschap ooit vergeten. Ook daarbij staan ze op de rand van de afgrond en zullen verslagen worden. Ondertussen zijn wij langzaam terug in hevig gevecht terechtgekomen. Wij schuiven achter de Duitse lijken door. Ik ging mij verbergen achter een lijk en terwijl ik mij verstopte, deed ik zijn ransel open met het doel een scheermes te vinden. Maar al met eens komt een officier naast mij gekropen en richt zijn revolver op mijn hoofd, roepende in het Frans: "Wat doet u hier?". Ik trachtte hem duidelijk te maken dat ik naar een scheermes zocht. Neen, zegde hij, als u niet vooruitkruipt zal ik op u schieten.

Hij meende dat ik een truc gebruikte om mij van het gevecht te onttrekken. Dit gebeurde onder het vuur der mitrailleuzen. Een eind verder werd hij gedood door het mitrailleuzevuur. Zijn broeder, ook luitenant, liep hem ter hulp en vooraleer hij bij zijn broeder was, werd ook hij gedood.

De naam ben ik vergeten, maar beiden waren van Châtelineau. We konden niet verder van het geweldig mitrailleuzevuur en groeven ons in, maar werden nu onder vuur genomen met een soort kleine raketten die de Duitsers voor het eerst gebruikten. Achter ons stonden de lansiers gereed om in te grijpen wanneer de Duitsers de aftocht zouden blazen. Maar de Duitsers hadden dat paardespel ontdekt, daar zo dicht bij hen en begonnen erin te schieten met dit soort raketten. In enkele minuten werden de paarden gedood. Zo kregen wij eten, want wij sprongen op de dode paarden om vlees te hebben. Sommigen van ons eten rauw paardenvlees. Zo'n erge honger leden we.

Nadien werd de hulp ingeroepen van de lansiers om een charge te doen op deze mitrailleuzenesten. Met de paarden welke overgebleven waren van dit



De vernielde kerk van Landegem na de verovering van het dorp op 2 november 1918 door Belgische troepen. Voor de kerk is er nog beweging van Belgische soldaten.

(Verzameling Koninklijk Legermuseum - Brussel, nr. B1.266.1)

raketvuur deden zeven man vrijwillig een charge, maar werden met paarden en mannen allen gedood. Paarden kwamen hier nog niet te pas. Ziende dat de Duitsers langsom heviger werden, trokken ze met de overschot van [de] paarden terug. De paarden die daar ten grond gekwetst lagen, werden allen afgemaakt met kogels. Toen wij al goed ingegraven waren en de Duitsers nog steeds met raketten schoten, ontplofte een raket juist aan de put waar ik me had ingegraven. Ik was bedwelmd door de luchtverplaatsing. Wat er met mij verder is gebeurd, weet ik niet, maar in ieder geval ben ik tot mezelf gekomen in een grote tent welke diende als veldhospitaal en gelegen was aan de Hindenburglinie die wij hadden ingenomen in de loop van de voormiddag. Ik had geen letsel en kon terug mijn compagnie ver-voegen.

Maar om terug bij mijn compagnie te komen, moest ik over het slagveld gaan. Hoeveel gesneuvelden ik daar zag liggen! Ook toen ik uit de tent wegging was deze bomvol met gekwetsten en buiten de tent lagen de doden daar allen nevens elkander.

Ik ging verder over het slagveld en kom daar op een moment aan een soort versterking en daar rondom lagen zeer veel gesneuvelden, Duitsers en Belgen onder elkander. Ik vond daar een jongen tussen van Turnhout die Brabants noemde. In de loop van de dag had zijn broeder mij gezegd dat hij hem miste en deze zeer waarschijnlijk gedood was in de ronde van de Hindenburglinie. Al deze gesneuvelden waren van mijn regiment. Ik liep verder over het dorp van Handzame waar ik niets anders vond dan dode paarden met gesneuvelde lancers. In ieder geval een verschrikkelijk slagveld. Mirakels gebeuren zelden. Om hier door te komen is het ook een echt mirakel geweest.

Ik liep verder zoeken naar mijn compagnie en volgde een kleine kalseide naar Wijnendale. Men was nog immer aan het schieten met deze kleine raketten en ik sprong daar een huisje binnen, wat een herberg scheen te zijn geweest.

Maar toen ik daar binnenkwam, lagen er op zijn minst vijftig lijken op elkander gestapeld. Het bloed vloeide de deur uit, het waren allen van het 13^e. Ik ben seffens verder gegaan om mijn compagnie te vinden. Ik vond ze verdeeld liggen in een weide waar ze bezig waren met zich in te delven.

Sedert dat ik van het terrein verdwenen was, waren ze al wat verder geraakt, vlak voor het bos van Wijnendale.

Toen ik bij hun kwam, viel de avond in en wij groeven ons in voor een brede gracht. De gracht diende ons als bescherming. In de verte komt een don-



Passerelle over het Schipdonkkanaal te Merendree in 1918. De loopbrug lag ten noorden (dus richting Zomergem) van de zgn. Kalebrug. Op de achtergrond zien we de houten noodbrug. De foto werd gemaakt vanaf de westelijke oever met zicht op Merendree.
(Verzameling Koninklijk Legermuseum - Brussel, nr. B1.286.1)

kere wolk over het slagveld aangedreven als teken van rouw voor hen die op het slagveld zijn achtergebleven. Gieren of roofvogels zullen niet komen om de lijken op te vreten want voor hen is het te gevaarlijk. Het kanongebulder schrikt hen af.

De ratten echter kijken niet om voor dat lawaai.

De nacht werd verder doorgebracht onder een stroom van water en [we] waren door vermoeidheid in slaap gevallen. In het holst van de nacht werden wij wakker geschud door het water en zijn verplicht weg te vluchten, wilden wij niet verdrinken. En zo eindigde de verschrikkelijke slag van Zarren en Handzame. Op het drapeau van het 13^e regiment zal voor eeuwig de naam van deze twee gemeenten staan.

15 oktober 1918

Bij het klaar worden van de dag komen wij moeilijk in beweging. Stram en verstijfd en dwars doornat, bevende van de koude, trekken wij op naar Wijnendale. Het geschut is stilgevallen, ook de mitrailleuzen. Langs kanten en grachten zeer voorzichtig en langzaam vooruit.

Toen wij voor het bos van Wijnendale kwamen, komt daar plots een hooggeplaatste Duitse officier uit het bos, gevolgd door een twintigtal soldaten met de armen omhoog om zich over te geven.

De Duitse officier protesteerde hevig tegen onze commandant, waarom dat weet ik niet. Zij stonden oog in oog toen opeens onze commandant de Duitse officier neerschoot en ons bevel gaf ook de overigen neer te schieten.

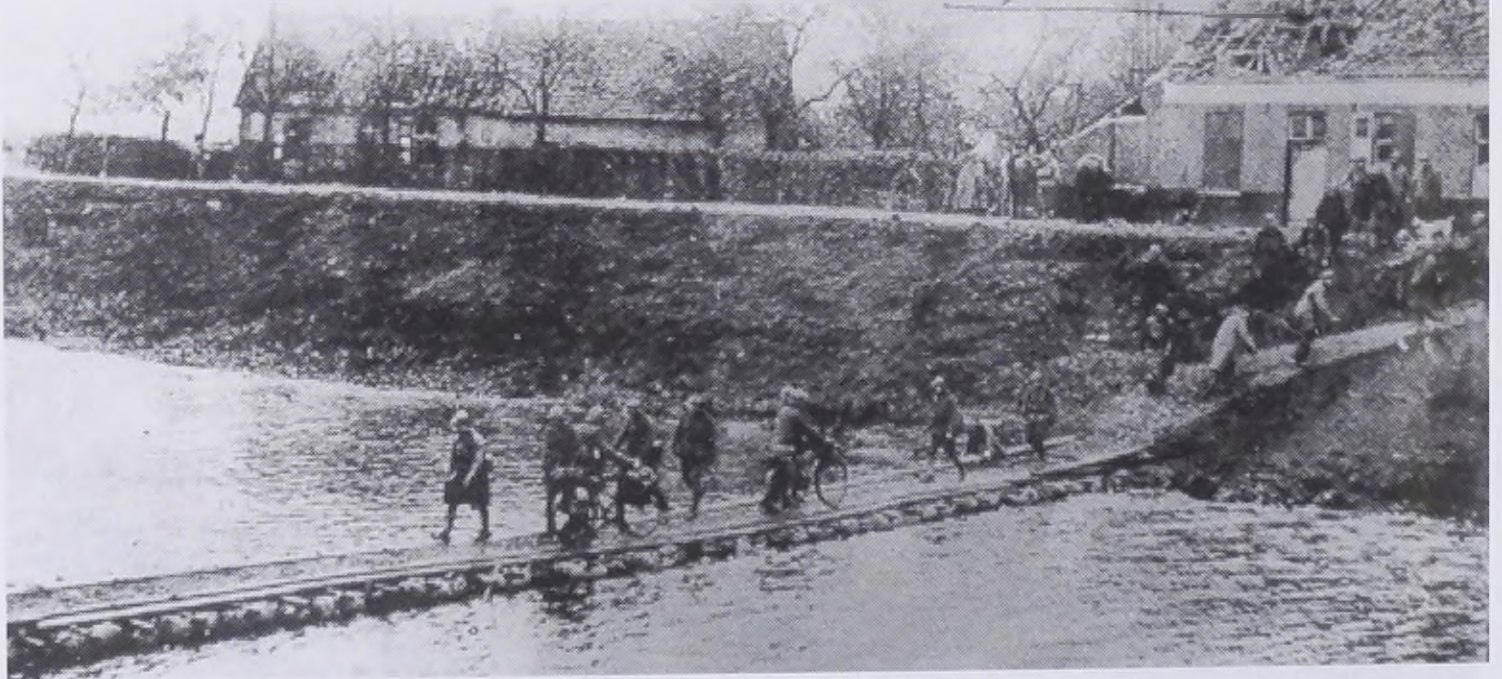
Het was deze groep die ons daags voordien zo lang had tegengehouden met zijn mitrailleuzen en ons zulke bloedige verliezen had toegebracht.

Onze commandant zei: "Wij hebben hen hier niet gevraagd om ons volk te komen uitmoorden. daarom zullen wij alle middelen gebruiken om hen van ons vaderland weg te drijven of zo niet, hen ter plaatse uitroeien. En dit is de beste oplossing".

Na deze schermutselingen aan het bos van Wijnendale sloegen wij zeer spoedig rechts af, naar Kortemark toe, want in het bos konden zich nog mitrailleuzenesten bevinden. Deze groep kon zich overgeven om ons in een hinderlaag te lokken, daarom lieten wij meteens het bos links van ons liggen.

Wij schuwden het mitrailleuzevuur en sloegen rechts op naar Kortemark toe. Hier zijn wij blijven overnachten in Duitse barakken die ze onbeschadigd in hun aftocht achterlieten.

Les passerelles sur le canal de Schipdonck. *Vien sans manquer l'on
s'amusera bien. Moithem crail
bien venir les deux jours.
En avant pour le crainignis*



Passerelle over het Schipdonkkanaal te Merendree in 1918.
De foto werd gemaakt vanaf Merendree richting Hansbeke.
(Verzameling Julien De Baets)

Voor het eerst hebben wij dekking (dekens) over nacht sedert ons vertrek uit Alveringem.

's Avonds is soldaat Brabants mij komen vragen of ik van zijn broeder afgwist. Ik dierf het hem niet zeggen dat ik bij het lijk van zijn broeder had gestaan. Hij was boos op mij. Iets waarover ik veel spijt heb gehad. Ik moest het hem van de eerste keer gezegd hebben.

16 oktober 1918

Na een goede nacht te hebben doorgebracht, goed geslapen, zonder veel koude, vertrekken wij in de richting van Koekelare.

Het oorlogsveld is nu achter de rug. Een eind verder komen de eerste burgers tevoorschijn. Het was een zeer aandoenlijk iets die mensen daar van onder hun schuilplaats te zien springen. Ze liepen naar ons toe en weenden van vreugde en geluk. Zij ook hebben bange dagen beleefd en wachten ongeduldig op hun bevrijders.

In het begin was dit een gevaarlijke zaak deze burgers rond u te hebben. Ze weigerden van ons weg te gaan en zochten bescherming bij de soldaten. Nu dat wij volop in de burgerbevolking komen, draaide de zaak anders. Het Duitse leger was in volle aftocht en [we] zijn niet meer in contact met de vijand. In plaats van zorg te dragen voor de burgers, dragen deze nu zorg voor ons. Overal waar wij nu komen, worden wij ingelicht hoe lang dat de Duitsers weg waren en met hoeveel, welke richting, enz.

's Morgens om elf uur nemen wij Ichtegem in, onder een enorme vreugde der bevolking. Van daar trekken wij de grote baan Torhout-Oostende over en trekken dwars door de velden en grachten richting Ruddervoorde. Hier steken wij de grote baan Kortrijk-Brugge over en slaan rechts af naar Wingene. Het is nu twee dagen dat wij nog geen schot hebben gelost. We zijn ook nog niet beschoten. Maar zeer ver op de rechterkant is het kanonvuur geweldig. Wij komen tegen de avond toe in Wingene.

Almeteens hebben wij hier contact met de Duitsers en het gaat er geweldig aan toe. Ze laten alle kruiswegen in de lucht vliegen en bieden hardnekkige tegenstand aan een waterloop achter het dorp. Hier leden wij nog wat verliezen tijdens deze schermutselingen. [Omdat we] Niet verder meer kunnen, zijn wij vlak voor deze waterloop blijven vernachten.

Tijdens de nacht zijn de Duitsers ervanonder getrokken. Wij kenden hun trucs al goed: het is telkens tijdens de nacht dat ze op de vlucht slaan.

Onder de morgen, zonder contact met de vijand, trekken wij op tot Beernem en blijven we hier voorlopig in het gesticht rusten.



De houten noodbrug over het Schipdonkkanaal te Merendree in 1918.
De foto werd gemaakt vanaf de westelijke oever met zicht op Merendree.
(Verzameling Het Land van Nevele)

Hier komen ons andere troepen aflossen. Voor het eerst sedert ons vertrek uit Alveringem kunnen we eens rustig slapen en niet onder de blote hemel. Twee dagen lang zien wij hier troepen en kanonnen voorbijtrekken richting Schipdonkse Vaart.

Verovering van het Schipdonkkanaal en de operatie Landegem

Na twee dagen goede rust komen wij terug in beweging en trekken over Maria-Aalter. Hier blijft men overnachten. 's Anderendaags vertrekt men naar Bellem en lossen wij de chasseurs af. Hier tussen Bellem en Hansbeke komen we terug in contact met de vijand. Het ziet er naar uit dat dit al een voorsmaakske zal zijn van de Schipdonkse Vaart. Intussen zijn de Franse troepen al doorgedrongen tot Deinze.

Hier tussen Bellem en Hansbeke groeven wij ons in achter een stromijt. Het was een bitter koude nacht. Onder de morgen kropen wij verder langsheen de grachten. Nauwelijks 50 m van ons komen daar zeven Duitsers. Onmiddellijk gaven ze zich over. Zij ook van de achterhoede hadden de nacht doorgebracht achter een stromijt.

Van nu af wordt er geweldig geschoten met stikgas. We zijn verplicht ons gasmasker op te zetten. Met het gasmasker op ons gezicht zijn wij deze dag slechts tot Hansbekedorp geraakt. Tijdens de nacht hadden wij het zwaar te verduren van de bombardementen. Op één nacht werd het dorp gedeeltelijk verwoest. Wij ook liepen van huis tot huis.

Onder de morgen, langsheen de spoorlijn, breken we door tot Landegem, vlak voor de vaart, onder beschietingen van stikgas. Mijn moraal was goed, daar ik van Landegem was en zeer overtuigd [was] direkt over de vaart te geraken. Maar, het was een teleurstelling. In plaats over de vaart te geraken, kwam ik in een bloedig gevecht en bombardement met stikgas terecht. Ik [was] persoonlijk van de voorpost, maar het was niet mogelijk de vaart te naderen.

We werden achteruit getrokken en gingen ons verschansen in het boerenhof van Standaert, wijk Heirenthoek. Nadat wij er verschanst zaten, werd het boerenhof in brand geschoten en brandde totaal uit. Vanuit de brandende woning zijn wij naar de achtertuin gevlucht en hebben ons daar ingegraven om de nacht door te brengen.

Het bombardement nam in hevigheid toe met stikgas. Tijdens de nacht [kwamen] geniesoldaten toe op een hoeve langs de overkant van de straat. Daar werden bruggen in gereedheid [gebracht] en alle soorten materiaal

Weerends - Puinen van het huis van Camiel Scherpereel.



De puinen van het huis van bakker Camiel Scherpereel in het Hammeken te Merendree na de gevechten van oktober-november 1918.
(Verzameling Julien Scherpereel)

aangebracht om over de vaart te werpen. Bij ochtendnevel werden wij bijeengetrommeld om de bruggen over de vaart te gaan werpen met de geniesoldaten. Wij namen de bruggen op de schouders en trokken dwars door het veld, recht op de vaart af.

Maar helaas, we zijn nog geen driehonderd meters ver of we werden met bruggen en manschappen totaal uiteengerukt. Na deze mislukte poging kwam het bevel "Sauve qui peut" en de verzamelplaats was de gemeenteschool te Bellem. Ieder soldaat leed aan gasvergiftiging en moest voor de geneesheer verschijnen, die ons allen twee dagen rust toekende. Wij zijn niet talrijk meer. De meeste soldaten van ons hebben de dood gevonden in de veldslagen. Onze verliezen zijn zo groot geweest te Klerken, Zarren en Handzame en toch zouden wij de grote stoot geven om over de Schipdonkvaart te breken.

Hier ook vallen de laatste slachtoffers van het 13^e regiment, toen op 1 november 1918 het grote aanval gegeven werd. Op die morgen werden wij verdeeld in groepjes met de genie en voor de derde maal zouden we trachten over de vaart te breken. De bruggen op de schouders en vertrokken voor de derde keer met een sterk gemoed, zeggende de derde keer goede keer. Recht op de vaart af. Er was nog kanon- en mitrailleurzevuur maar deze uitbarsting was niet meer zo erg als vroeger. Naarmate we de vaart naderden, verminderde het geschiet (sic). Wij dachten al: de Duitsers zullen ons laten komen tot aan de boord van de vaart en ons dan met volle geweld beschieten. Maar neen! Alles was doodstil en we wierpen de bruggen over de vaart in minder dan vijf minuten, zonder schieten en zonder verliezen. Het was gelukt. Wat later stond gans het 13^e regiment over de vaart. Wij zijn dus over de vaart gebroken te Merendree, achter het kasteel van Kervijn de Merendree. Daar ik zelf van de gemeente was, werd ik door mijn commandant aangeduid om met een korporaal en zes man de patrouille door te zetten naar het dorp. Op deze manier kwam ik als eerste soldaat met mijn makkers het dorp Landegem binnen. Ik had mijn eigen dorp ingenomen. Het zag er triestig. Na twaalf dagen bombardement half verwoest, hier en daar wat doden en gekwetsten onder de burgers en op de overkant van de vaart veel gesneuvelde soldaten.

Na het dorp te hebben ingenomen zette onze patrouille verder door. Zo kwam ik aan mijn ouderlijke woning welke twee km achter het dorp lag. Mijn ouderlijke woning die ik verlaten had in 1914, zag ik aan met wende ogen, gans geplunderd en verlaten want mijn ouders en gans de burgerij waren weggevlucht richting Gent voor de bombardementen. Wij met



Tijdens de gevechten aan het Schipdonkkanaal in oktober-november 1918 werd de bakkerij vernield van Frans Bouckaert te Merendree.

Op dezelfde plaats staat nu de bakkerij Alain Bouckaert, bij de zgn. Kalebrug in de Hansbkestraat 10 te Merendree.

(Verzameling Julien Scherpereel)

onze zeven mannen stappen verder door tot aan de grensscheiding Landegem-Drongen. Daar hebben wij met ons zeven mannen nog op de achterhoede geschoten op de Duitse cavallerie. Toen werden wij afgelost door een andere divisie.

Daar aan de grensscheiding van Landegem-Drongen heb ik de laatste kogels verschoten van de oorlog 1914-1918. Wij hadden een vreselijke weg afgelegd vanuit Diksmuide tot Drongen.

Het regiment trok zich terug naar het dorp te Landegem. Hier hield onze commandant Roose, een ware oorlogsheld, een toespraak tot zijn overlevenden van de compagnie en zegde ons dat waarschijnlijk de oorlog zou zijn gedaan, want het doel vooropgesteld bij ons vertrek uit Diksmuide, is bereikt. Hij dankte ons allen voor onze grote heldenmoed. Inderdaad de oorlog was voor mij geëindigd op mijn eigen gemeente.

Wij bleven nog twee dagen op Landegem in rust. En toen de vluchtelingen stilaan terug naar huis toekwamen, vertrokken wij naar Ruiselede op rust in de gebouwen van [het] wederopvoeding[gesticht]. Inmiddels was ons leger doorgedrongen tot het kanaal Gent op Terneuzen op de rechterkant tot Zwijnaarde. Alzo werd Gent ingesloten.

11 november wapenstilstand

Maar op 9 november werden wij overladen met munitie. Gent moest kost wat kost ingenomen worden en wij stonden gereed om te vertrekken, toen almeteens een bericht kwam om niet te vertrekken, maar om in toestand van alarm te blijven.

Wij allen natuurlijk waren zeer tevreden en vroegen ons af wat dit wel zou mogen zijn. Het zal misschien uitgesteld zijn tot morgen. Neen, op 10 november bleven wij nog ter plaatse. Maar in de namiddag begon er iets door te schemeren. Officieren liepen goedgezind rond en konden hun geluk niet verzwijgen en zegden ons dat het wapenstilstand zou worden. Niet te geloven. Waarom schieten ze dan nog geweldig. Er is in de verte kanongebulder.

Maar wij liepen toch rond met deze wapenstilstand in ons hoofd. Zouden wij toch het geluk hebben deze vreselijke oorlog te overleven? Wij die dachten dat het voor ons ganse leven zou zijn.

In de avond begonnen wij feest te vieren. Het was gelijk een republiek geworden. Konden wij nu aan drank geraken, we zouden er een op drinken. Maar alles was uitgeput in België. Wij vierden feest onder elkander, zonder

drank, tot laat in de nacht. Tenslotte zijn wij op ons stro gaan liggen en in slaap gevallen.

De morgen van 11 november 1918 werden wij gerust gelaten. Maar, in de verte was er nog altijd kanongebulder. Om 10 uur werden wij op de koer van het gesticht door onze officieren bijeengeroepen en deze deelden ons mede dat [het] om klokslag elf uur staakt het vuur zou worden. Geen enkele mag het gebouw verlaten want op 12 november zouden wij in de vroege morgen vertrekken.

Wij allen liepen daar ongeduldig rond klokslag 11 uur af te wachten. Elf uur kwam. De kanonnen vielen stil en hun droevig lied was uitgezongen.

Wij die vier jaar lang aan de rand van ons graf hebben gestaan, zijn op een wonderbare wijze aan de dood ontsnapt en komen als grote overwinnaars met ons geallieerden uit de bloedige oorlog 1914-1918.

Voor eeuwig in de geschiedenis zal de eer en de roem van het 13^e regiment geboekt blijven met op zijn drapeau de namen van de veldslagen.

Commentaar en toelichtingen

Hoofdstuk 12 - Zarren op 14 oktober 1918

Bevrijding van West-Vlaanderen

Op 14 oktober trok de Legergroep Vlaanderen opnieuw ten aanval en veroverde diezelfde dag nog de *Flandern I Stellung* (Zarren-Hoogstade-Handzame-Roeselare-Ledegem).

Op 15 oktober stortte het Duitse front in elkaar. De Legergroep Vlaanderen was 17 km ver gevorderd. Op 16 oktober verlieten de Duitsers de IJzer en de Belgische kust. De Belgen konden nu haast ongehinderd over de IJzer komen. De Duitsers poogden de Belgische opmars af te remmen met mitrailleurvuur en gasgranaten en weken op 21 oktober terug achter het Schipdonkkanaal.

Op 23 oktober konden de Duitsers de geallieerde opmars stoppen aan het Schipdonkkanaal en de Leie. De Legergroep Vlaanderen was buiten adem. Het bleef maar regenen... (De Vos 1996, 155-156; Schepens 1984, 52; Demeester 1985, 369).

Verovering van het Schipdonkkanaal en de operatie Landegem

De verovering van Landegem en Merendree was vooral het werk van de 9^e en 10^e Infanterie Divisie (9 ID, 10 ID).

Sedert 30 januari 1918 bestond de 9 ID uit de 1^e en 4^e Jagers te Voet en het 14^e Linie. Ook de 10^e Infanteriedivisie (10 ID), waarvan het 13^e en 19^e Linieregiment deel uitmaakten, nam deel aan deze gevechten (Guldenboek 1934, 215).

Aan de hand van de geschiedenis van de regimenten die streden in Landegem en Merendree probeer ik het relaas van Pynaert te toetsen aan de feiten. We mogen het Pynaert niet kwalijk nemen dat hij zich wel eens van dag vergist, in het heetst van de strijd heeft een soldaat andere zorgen dan zijn dagboek bij te houden en data te noteren.

Het 13^e Artillerieregiment

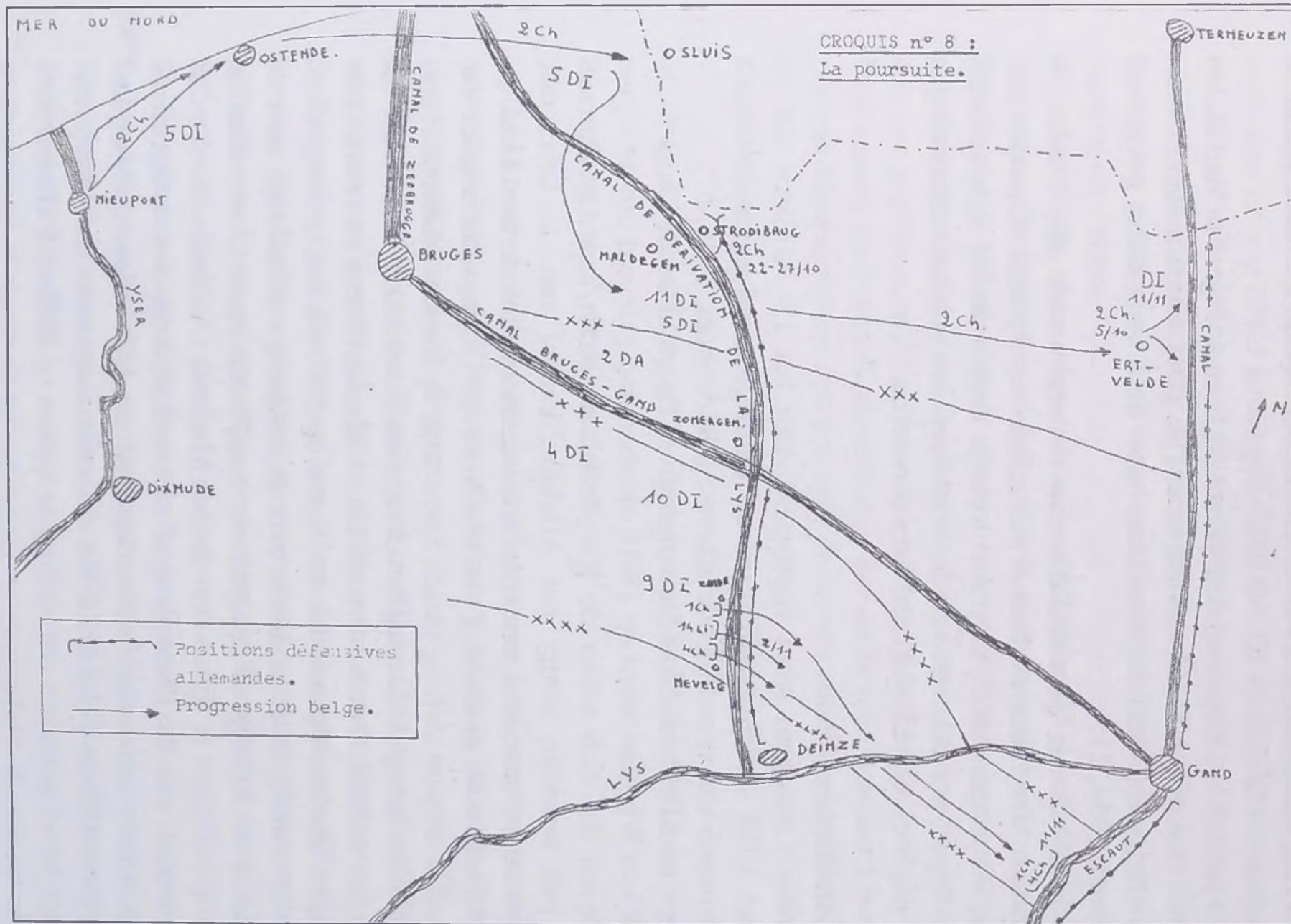
De operatie Landegem werd voorbereid door het 13^e Artillerie dat op 5 februari 1918 samengesteld werd uit nieuwgevormde groepen en uit andere groepen van verschillende afkomst (Guldenboek 1935, 67).

De batterij nam deel aan de achtervolging van de aftrekkende Duitsers. In de streek van Wingene werd op 18-19 oktober slag geleverd om de vijand te verdrijven die zich achter de Ringbeek verschanst had. De Duitsers weken, om tenslotte achter het Afleidingskanaal van de Leie, ook Schipdonkkanaal genoemd, een volgende weerstandslinie te betrekken.

De batterij reed rond de middag van 19 oktober 1918 langs het *hospice* van Maria-Aalter en nam stelling tussen Sterrewijk en Biesem (Aalter).

Op 20 oktober kreeg de batterij bevel zich ter beschikking te houden van het 1^e Jagers te Voet. Om 4 uur werd het wekken geblazen en in een druilerige regen wachtte de kolonne tot 8 uur op het sein om te vertrekken. Uiteindelijk dokkerde de artillerie over de hobbelige straatkeien naar de bossen rond de Kranepoel (Aalter) om vandaaruit rond 17 uur naar de geschutsofstellingen te rijden even buiten Markette (Aalter).

De tegenstand van de Duitsers was niet verminderd, wel integendeel. Daardoor was er zelfs enige verwarring ontstaan en werden tegenstrijdige orders gegeven bij de Belgen. Zo had de commandant van de batterij rond 15 uur het bevel gekregen om stelling te nemen op Reibroek (Hansbeke), maar toen hij met de verkenners op weg ging om de plaats te onderzoeken, werd hij ter hoogte van Markette verwittigd door een infanterie-soldaat dat de vijand niet ver af was.



Vooruitgang van de Belgische troepen tijdens het bevrijdingsoffensief aan het Schipdonkkanaal te Landegem en Merendree. De 9 ID bestond uit het regiment 1^e Jagers te Voet (1 Ch), 4^e Jagers te Voet (4 Ch) en 14^e Linie (14 Li). (Kaart uit L. Vangansbeke, *Les chasseurs à pied Belges dans la première guerre mondiale*, Bruxelles, 1984-85)

Op 21 oktober was de Duitse achterhoede eveneens geweken achter het Schipdonkkanaal, waar ze de overtocht belette.

De Belgische kanonniërs namen stelling dichtbij de Leegstraat² voor het zicht gedekt door een haag. De schootsrichting van het basisstuk van de batterij werd geverifieerd door het afvuren van enkele *schrapnels* in de richting van de kerktoren van Landegem en kort daarop werd de torenspits afgeschoten.

Op 22 oktober kreeg de 9 ID opdracht om te trachten het kanaal te bereiken. Het 13^e Artillerie moest het 14^e Linie steunen. De aanval zou om 6u30 beginnen, maar wegens moeilijkheden werd de start verschoven. De manschappen en soldaten waren ondergebracht op een boerderij. De batterij bleef enkele dagen op die plaats en voerde talrijke beschietingen uit. Toen zij op haar beurt bestookt werd, ontplofte een 7,7 cm projectiel onder een stuk, waardoor het omkantelde en buiten dienst geraakte.

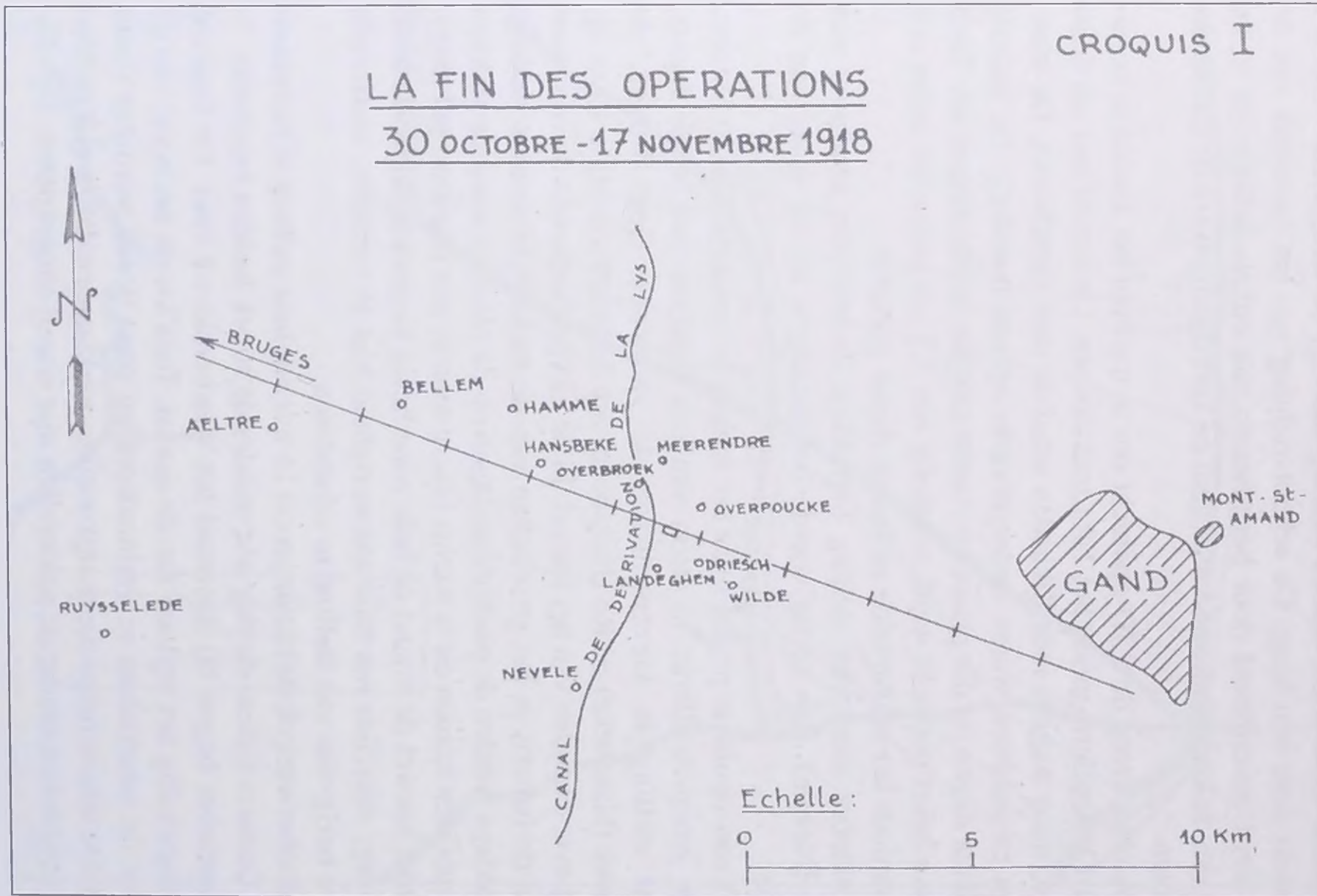
Op 28 oktober werd een stelling betrokken dichtbij het kruispunt van Veldeke (Nevele). Eén sectie voerde beschietingen uit op vraag van de infanterie.

De 9 ID zou opnieuw pogen over het kanaal te geraken. Op 30 oktober kreeg de groep Artillerie, in steun van een bataljon van het 4^e Jagers, opdracht stelling te kiezen tussen de spoorweg Gent-Brugge, de Kozijnbeek (Hansbeke) en Ro (Hansbeke) om de infanterie bij te staan tijdens het overschrijden van het kanaal. In de morgen verkende de commandant van de batterij in het gezelschap van de majoor de nieuwe stelling. 's Namiddags werden de paaltjes geslagen op de plaatsen waar de stukken precies moesten komen en 's nachts bracht men er een dagvoorraad munitie naartoe, hoewel de vijand de hele zone hevig bestookte. Maar de artillerie zweeg, enerzijds om haar aanwezigheid niet te verraden, anderzijds omdat ze bezig was van stelling te veranderen.

Op 31 oktober vertrok de batterij rond 16 uur om haar stelling te betrekken daar de Duitsers tijdens de dag wat minder de streek hadden beschoten.

Op 1 november begon bij dageraad het voorbereidend vuur. De kapitein volgde angstvallig het verloop van de aanval. Toen kwam het bevel van de groep om de vuurkadans te verminderen en rond 9 uur werd het vuren gestaakt. De infanteristen die terugkwamen, verklaarden dat ze niet hadden kunnen oversteken omdat de passerellen niet waren aangekomen. De offi-

² Ook Laagstraat genoemd, nu een deel van de Boerestraat in Hansbeke.



Het einde van de gevechten aan het Schipdonkkanaal te Landegem en Merendree.
(Kaart uit A. Massart, *Historique du 13^e de Ligne 1918-1980 et des unités issues en 1939-1940*, s.l., 1982, p. 352)

cier van de Genie die de operatie moest leiden, was gewond aan het hoofd en had tijdens de mars meer dan de helft van zijn mannen verloren zodat de rest niet meer bij het kanaal was geraakt.

De batterij Artillerie die sinds 28 september in het getouw was geweest, kreeg acht dagen rust in de streek (De Vos 1975, 164-170).

Het 1^e en 4^e regiment Jagers te Voet

Nadat ze hun kantonnement hadden verlaten in de nacht van 14 op 15 oktober 1918 gingen het 1^e en 4^e Jagers in reserve in de groep van generaal Michel; zij volgden de troepen en ruimden enkele weerstandsnesten van de vijand op.

Op 20 oktober losten de twee regimenten het 2^e en 3^e Linie af, het 1^e Jagers in de buurt van Zande (Hansbeke) en het 4^e bij Nevele. Tussen beide regimenten bevond zich het 14^e Linieregiment.

Onder het geschut van *Minen-* en *Granatenwerfer*, overstelpt met gasgranaten en bestookt met het mitrailleurvuur in de flank vanuit Merendree, slaagde het 1^e Jagers erin tussen 21 en 24 oktober de westelijke oever van het Schipdonkkanaal te zuiveren van Duitsers en ze naar de oostelijke oever te verdrijven. Het 1^e Jagers vestigde voorposten op de weg langs de westelijke kanaaloever maar hun inspanningen overdag en 's nachts hadden de manschappen uitgeput.

Tussen 25 en 30 oktober werd de overtocht van het kanaal voorbereid. In de nacht van 24 op 25 oktober loste het regiment 4^e Jagers zijn strijdmakers van het 1^e Jagers af voor Landegem.

Mortiergeschut, mitrailleurposten en observaties werden opgesteld. Passerellen en vlotbruggen werden in gereedheid gebracht en zo dicht mogelijk bij het kanaal aangevoerd. Achter de Jagers stelde de artillerie zich op en voerde versterking aan, munitie werd opgestapeld, de genietroepen maakten de bruggen klaar en luchtballons stegen op als observatiepost. Deze zone was een echte dodenzone en tussen 22 oktober en 26 oktober lieten verscheidene soldaten van het 1^e en 4^e Jagers bij Landegem het leven (zie bijlage 1).

Op 31 oktober werd een algemene aanval uitgevoerd. Binnen de 9^e Infanteriedivisie (9 ID) had het 4^e Jagers de gevaarlijke opdracht om een bruggenhoofd tot stand te brengen in Landegem. Ondertussen zouden op de rechterflank de Fransen Nevele aanvallen.

Maar de poging om loopbruggen in het kanaal te gooien mislukte. Van zodra de dragers, gesteund door het 1^e Jagers en de Genie naderden in een

kaal en onbeschermd terrein, maaide een hels vuur de mannen neer en vernietigde het materieel. Een regen van kogels en granaten verpletterde de bataljons van het 4^e Jagers.

In Nevele stieten de Fransen op dezelfde Duitse tegenstand, maar ten zuiden van Nevele bezweken de Duitsers onder de aanval en in de buurt van Deinze werd het Schipdonkkanaal door Frans-Belgische troepen overgestoken.

Op 1 november verbrandde de vijand totaal ontsteld zijn installaties, blies zijn opslagplaatsen op en begon zich terug te plooiën wat echter door de Belgische vliegtuigen werd opgemerkt.

Het geschikte ogenblik afwachtend, wierp het 4^e Jagers op 2 november 's morgens zijn *Habert-zakken*³ in het Schipdonkkanaal, bouwde een geïmproviseerde brug en overschreed het kanaal op deze wankele constructie.

Het regiment kwam Landegem binnen dat nog rook naar kruit. De inwoners waren zo overstuur dat ze de Belgische soldaten in kaki niet herkennen en weigerden hun schuilkelders te verlaten. Landegemdorp was één grote puinhoop...

Op de avond van 2 november bevond het 4^e Jagers zich al aan de Leie in Baarle (Drongen) en het 1^e Jagers trok naar Sint-Martens-Lerne (V.F. 1935, 8-9; Vangansbeke 1984, 120).

Het 13^e Linieregiment

Op 22 oktober kwam het 13^e Linieregiment, waarvan Florimond Pynaert deel uitmaakte, aan in Aalter waar het lichtjes werd gebombardeerd en enkele dagen rust nam.

Op 30 oktober losten de manschappen het 20^e Linie af aan het Schipdonkkanaal tussen de spoorwegbrug van de lijn Brugge-Gent en de wijk Overbroek in Merendree. Het eerste bataljon (I) bezette Hansbeke, het tweede (II) trok in eerste linie naar de kanaaloever en verdedigde deze oever, het derde (III) ging in reserve in het kasteel van Bellem. Overal werd dit regiment door de vijand bestookt met gasgranaten en artillerievuur. Dertien inwoners van Hansbeke stierven ten gevolge van deze aanvallen met gasgranaten (zie bijlage 3).

Op 31 oktober bereikte het 13^e Linie de westelijke oever van het kanaal voor Landegem, maar het kwam in een bloedig gevecht terecht en kon de

³ Opblaasbare zakken om vloten te maken.



De bewegingen van het 13^e Linierregiment en het 13^e Artillerie tijdens het eindoffensief aan het Schipdonkkanaal.
 Verklaring van de afkortingen: 13A = 13^e Artillerie; I/13 Li = 1^e bataljon van het 13^e Linierregiment.
 (Verkleind fragment van de militaire kaart Aalter-Nevele, uitgave 2, IGNB 1982, M 834, blad 21/3-4,
 schaal 1:25.000)

kanaaloever niet bereiken. De troepen verschansten zich op de Heirenthoek in het Schaaphof van de familie Standaert. Deze hoeve werd in brand geschoten en de soldaten moesten zich ingraven in de tuin om er de nacht door te brengen.

Als gevolg van de Frans-Belgische operaties bij Deinze, waarbij de troepen erin slaagden het kanaal daar over te steken, werd de druk van de vijand verlicht in de sector Landegem-Merendree.

Op 2 november 's morgens stak het eerste bataljon het kanaal over, vestigde een bruggenhoofd en verenigde Overbroek⁴ (de westelijke kanaaloever in Merendree) met Merendreedorp. Pynaert dateert deze aanval op 1 november, maar vergist zich. Het 13^e Linierregiment werd door het 19^e voorbijgestoken dat de leiding nam van de beweging richting Leie. Het 13^e volgde in tweede linie en bereikte de avond van 2 november volgende plaatsen: het eerste bataljon (I) bereikte het station van Landegem; het derde (III) bataljon (waartoe Pynaert behoorde) trok naar de wijk "Driesch" (de huidige Poeldendries te Landegem) en vestigde er de Generale Staf; ook het tweede bataljon (II) stak het kanaal over en installeerde zich op de Landegemse wijk Wilde.

Verslag van pastoor Van Rechem over de krijgsgebeurtenissen in Merendree van 18 tot 24 oktober 1918⁵

Op vrijdag 18 oktober 1918 ging de Ortskommandant van Hansbeke om 8 uur 's morgens naar pastoor van Rechem van Merendree en gaf hem het bevel tot algemene evacuatie van de bevolking. De pastoor zelf kreeg de toestemming om in Merendree te blijven bij de zieken. Heel beleefd vroeg de Ortskommandant aan de pastoor om zijn best te doen opdat alles ordentelijk zou verlopen. In groep werd een groot gedeelte van de bevolking onder bewaking van gewapende Duitse soldaten weggeleid. Zij kregen verbod met iemand onderweg te spreken en gingen over Oostakker en Lokeren

⁴ In de originele Franse tekst staat er "englobant Overpoucke et Meerendre" (Massart 1982, 17), maar dit is fout, aangezien Overpoeke net als Merendreedorp op de oostelijke kant van het Schipdonkkanaal ligt, dus op de door Duitsers bezette kant.

⁵ Bisschoppelijk Archief Gent, Verslag van 24 juli 1919 door Rémi Van Rechem, pastoor van Merendree.

naar St.-Niklaas.⁶

Op 24 oktober kwam het bevel dat alle inwoners het dorp moesten verlaten. Tijdens een bombardement op 24 oktober wilden de Duitsers de kerktoren opblazen maar dit is niet gelukt. Op 26 oktober om 9 uur 's morgens kwam de laatste aanmaning. Indien iemand het zou wagen te blijven, zou de doodstraf volgen. Diezelfde 26 oktober om 10 uur 's avonds moest de pastoor op bevel van de Ortskommandant de pastorij verlaten. Hij kreeg drie wagens voor zeven zieken en zes andere personen. Zij werden naar Gent gestuurd waar ze om 0u30 aankwamen.

Ondanks deze veiligheidsmaatregelen vielen er toch vijf slachtoffers onder de burgerbevolking: Rachel De Vreese, 19 jaar en René Van Holsbeke, 20 jaar, werden gedood door vliegtuigbommen; Thérèse Praet, ongeveer 60 jaar, Triphon Bogaert, familievader, ongeveer 40 jaar en zijn dochtertje Clarisse Bogaert, 10 jaar werden gedood door het vuur dat in een kelder terechtkwam.

Tijdens het eindoffensief hadden de Duitsers in Merendree een groot aantal kanonnen opgesteld waarmee ze Hansbeke en Zomergem bestookten. Dit bombardement duurde van 20 oktober tot 2 november, maar op die dag waren het de Belgen die bombardeerden. Vroeg in de morgen van 2 november 1918 staken de Belgen het Schipdonkkanaal over en trokken naar Lovendegem en Drongen.

De Duitsers trokken zich daarna terug op Gent en vandaar bombardeerden ze Merendree, Zomergem en Hansbeke tot aan de wapenstilstand op 11 november.

Einde van de strijd

Op 3 november werd het 13^e Linierregiment afgelost door troepen van de 4^e Infanteriedivisie (4 ID) en het trok weer westwaarts over het kanaal. De Generale Staf en het tweede bataljon vestigden zich in Bellem, het eerste bataljon bewaakte de brug van Bellem en het derde bataljon verbleef tijdelijk op de Hansbeekse wijk Hamme.

Het 13^e Linierregiment moest niet meer ingezet worden, trok op 7 novem-

⁶ Zie G: DE MUYNCK, *Groot-Nevele in oude foto's*, Eeklo, 2001, foto p. 76.

ber naar Ruiselede en nam er zijn intrek in het Rijksverbeteringsgesticht waar het de wapenstilstand van 11 november vernam (Masart 1984, 17-18; X 1935, 97-98).

Vervolg van Pynaert zijn relaas

In de volgende hoofdstukken verhaalt Pynaert hoe hij met zijn 13^e Linierregiment de Rijn in Duitsland gaat bezetten. Ook voegt hij er nog enkele losse bedenkingen aan toe over zijn commandant Roose, voor wie hij een grote bewondering had, over het leven achter het front en hij eindigt zijn verhaal met enkele anekdoten. Ten slotte herhaalt hij enkele thema's uit zijn relaas in een apart hoofdstuk over de zware gevechten die hij heeft meegemaakt en over de strenge winters tijdens de oorlog. Op het einde van zijn relaas voegt hij een onvolledige lijst met de namen van zijn kameraden uit de oorlog.

Jan LUYSSAERT, Merendree

Bijlage 1

Voorlopige en onvolledige lijst van de Belgische soldaten die in Landegem sneuvelden tijdens de gevechten aan het Schipdonkkanaal in oktober-november 1918.

1^e regiment Jagers te Voet

Leon De Brauwer, soldaat 1^e regiment Jagers te Voet, °Munkzwalm 22.05.1892 †Landegem 31.10.1918.

Joseph Decancq soldaat 1^e regiment Jagers te Voet, 11^e Cie, nr. 23109, °Roeselare 03.07.1887 †Landegem 25.10.1918.

Roger Enocq, soldaat 1^e regiment Jagers te Voet, 1^e Cie, nr. 32543, °Fontaine-Valmont 07.01.1899 †Landegem 30.10.1918.

Karel Keymolen, soldaat 1^e regiment Jagers te Voet, °St.-Kwintens-Lennik 06.06.1896 †Landegem 31.10.1918.

Jan C. Neutjens soldaat 1^e regiment Jagers te Voet, °Schoten 24.07.1894
†Landegem 31.10.1918⁷.

Victor Smolders, oorlogsvrijwilliger 1^e regiment Jagers te Voet, °Koersel
12.11.1892 †Landegem 22.10.1918.

4^e Jagers te Voet

Octave Jules Couvreur, korporaal 4^e regiment Jagers te Voet, 3^e Cie, nr.
26602, °Anderlues 05.11.1892 †Landegem 30.10.1918.

Oscar Debaere, hoornblazer 4^e regiment Jagers te Voet, °Staden 06.05.1896
†Landegem 26.10.1918.

Maurits Debruyne, soldaat 4^e regiment Jagers te Voet, °Oostvleteren
29.01.1892 †Landegem 31.10.1918.

Achille Dejaen, soldaat 4^e regiment Jagers te Voet, 9^e Cie, nr. 30707,
°Fontaine-Valmont 26.05.1896 †Landegem 31.10.1918.

Paul De Smet, korporaal 4^e regiment Jagers te Voet, 3^e Cie, nr. 28845, echt-
genoot Julienne Biette, °Hoboken 10.05.1894 †Landegem 30.10.1918.

Franciscus De Vadder, soldaat 4^e regiment Jagers te Voet, °Antwerpen
27.03.1889 †Landegem 31.10.1918.

Joris C. D'Hauwe, soldaat 4^e regiment Jagers te Voet, °Rijssel 08.02.1894
†Landegem 31.10.1918.

Franciscus J.J. Gils, soldaat 4^e regiment Jagers te Voet, 10^e Cie, nr. 31885,
°Turnhout 07.09.1897 †Landegem 26.10.1918.

Antoon Goemans, oorlogsvrijwilliger 4^e regiment Jagers te Voet,
°Antwerpen 13.02.1896 †Landegem 31.10.1918.

⁷ Zie ook in *Het Land van Nevele*, 1996, afl. 4, p. 341-343, met foto.

Dominicus (Dominique) Goossens, soldaat 4^e regiment Jagers te Voet, 5^e Cie, nr. 27985, °Haaltert 24.12.1893 †Landegem 26.10.1918.

Frans Lamoen (La Moen), oorlogsvrijwilliger 4^e regiment Jagers te Voet, 8^e Cie, nr. 686, °Antwerpen 12.09.1896 †Landegem 26.10.1918.

Oscar Linthout, hoornblazer 4^e regiment Jagers te Voet, °Aalst 03.04.1893 †Landegem 31.10.1918.

Jerôme Santy, soldaat 4^e regiment Jagers te Voet, 11^e Cie, nr. 31173, °Zonnebeke 21.09.1891 †Landegem 25.10.1918.

Charles Serez, korporaal 4^e regiment Jagers te Voet, °Soignies 24.10.1894 †Landegem 26.10.1918.

Maurits E. Slos, oorlogsvrijwilliger 4^e regiment Jagers te Voet, 5^e Cie, nr. 769, °Wakken 02.06.1886 †Landegem 26.10.1918.

Charles Eugène Van de Velde, korporaal oorlogsvrijwilliger 4^e regiment Jagers te Voet, 10^e Cie, nr. 383, °Gent 24.08.1896 †Landegem 31.10.1918.

Leopold Van Eynde, soldaat 4^e regiment Jagers te Voet, °Antwerpen 15.09.1894 †Landegem 31.10.1918.

Eduard Van Hetsel (Vanhetsel), hoornblazer 4^e regiment Jagers te Voet, 3^e Cie, nr. 27134, °St.-Margriete 28.03.1893 †Landegem 31.10.1918.

Frans Vernimmen, brancardier 1^e regiment Jagers te Voet, °Aalst 25.04.1894 †Landegem 22.10.1918.

Genie

Emile Bovy, sergeant oorlogsvrijwilliger, genie 2 DA, °Luik 30.06.1879 †Landegem 31.10.1918.

Jan F. Van Opstal, soldaat 9^e bataljon Genie, °Mechelen 25.02.1893 †Landegem 31.10.1918.

13^e Linieregiment

Alfons Boeykens, soldaat 13^e Linieregiment, °Aalst 04.05.1892
†Landegem 31.10.1918.

Adolf Van Elsuwege, soldaat 13^e Linieregiment, °St.-Maria-Oudenhove
09.09.1898 †Landegem 31.10.1918.

Geen eenheid vermeld

Frans Op De Becq (Beeq), sergeant oorlogsvrijwilliger °Lier 12.11.1890
†Landegem 31.10.1918.

Bijlage 2

Voorlopige en onvolledige lijst van de Belgische soldaten gesneuveld te Hansbeke tijdens het bevrijdingsoffensief van oktober-november 1918

Emile Castau, °Lovelinsart 2 december 1896, zoon van Leopold Louis en
Marie Joseph Antoinette Dewander, echtgenoot van Marie Antoinette
Philomène Vergez, †Hansbeke 5 december 1918 ten gevolge van verwon-
dingen opgelopen door de vijand.

(G.A.N., overlijdensregister Hansbeke, 1922, ingevoegd blad)

François Louis Meeus, °Olen 6 april 1894, zoon van Henri Alphonse en
Marie Rose Wouters, soldaat 18^e Linie, echtgenoot van Amélie Duron,
†Hansbeke 18 oktober 1918.

(G.A.N., overlijdensregister Hansbeke, 1922, ingevoegd blad).

Emile François Van Hulle, °Lomme (F) 7 juli 1895, wonende te Rijsel (F),
zoon van Alfons Leonard en Marie Amilie Noé, ongehuwd, soldaat
18^e Linie, stamnummer 6880, †Hansbeke 22 oktober 1918.

(G.A.N., overlijdensregister Hansbeke, 1918, akte nr. 48 en 1923, akte nr.
25).

Bijlage 3

Burgerlijke slachtoffers van Hansbeke in oktober-november 1918

Op de gedenkplaat voor de gesneuvelden van de oorlog 1914-18 aan de
kerkmuur te Hansbeke brengt de gemeente hulde “aan hare elf gedooode
burgers”.

Deze inwoners werden het slachtoffer van de gasgranaten die de Duitsers gebruikten tijdens de laatste oorlogsdagen in oktober 1918 bij de gevechten in Hansbeke en omgeving. Al deze personen kregen in 1923 de eervolle vermelding "gestorven voor België"; die vermelding werd hen toegekend op 3 januari 1923 en bij enkelen op 15 maart 1923.

Bij mijn telling in de overlijdensregisters van Hansbeke vond ik echter in het totaal 12 personen die ten gevolge van de oorlogsfeiten in Hansbeke zelf zijn overleden of die na overbrenging naar het militaire veldhospitaal in Aalter (Kranepoel) aan hun verwondingen zijn bezweken. Misschien werd een persoon die toevallig in Hansbeke vertoefde, maar er niet woonachtig was, in de telling niet meegerekend.

Henri Baele, °Hansbeke, landman, z.v. Charles en Clemence Mijsberghe, huishoudster, 58 jaar, †Hansbeke (Oostmolen), 31 oktober 1918, om 8 uur, oud 25 jaar en 9 maanden.

Achille Braat, °Aalter 1 november 1870, wonende te Hansbeke, zoon van Ivo en Virginie Van Volsem, echtgenoot van Emilie Van de Veere, †Aalter (Kranepoel) in het veldhospitaal, 31 oktober 1918, ten gevolge van verwondingen opgelopen door een granaat.

Augusta Bruneel, °Gent 4 juli 1888, wonende te Hansbeke, dochter van Ivo en Marie Blanckaert wonende in Hansbeke, †Aalter (Kranepoel) in het veldhospitaal, 3 november 1918, ten gevolge van verwondingen opgelopen door een granaat.

Edouard Cornelis, °Sint-Martens-Lerne, wonende in Hansbeke, landbouwer, zoon van Donatiaan en Francisca Van Haesebroek, echtgenoot van Coleta Van de Walle, †Hansbeke 31 oktober 1918 om 10 uur, 62 jaar.

Augustus Franciscus Demey, °Oedelem 7 oktober 1847, landbouwer, zoon van Bernard (†) en Marie Anna Daens (†), echtgenoot van Clemence Sabbe, 67 jaar, †Hansbeke (Hamme) 28 oktober 1918 om 15 uur.

Martha Emma De Schepper, °Hansbeke 18 november 1904, dochter van Camillus Augustus en Marie Cordula Van Maldeghem, †Hansbeke (Ro) 23 oktober 1918 voormiddag.

Evarist De Sutter, °Zomergem 18 mei 1865, koopman, wonende in Hansbeke, zoon van Charles Louis en Felicia Cocquyt, echtgenoot van Eugenia Van de Walle, 40 jaar, huishoudster, weduwnaar van Ludovica Maria Van den Broucke, †Hansbeke (Hamme), 21 oktober 1918 om 13 uur.

Maria Clara De Witte, °Hansbeke 6 november 1897, landwerkster, ongehuwd, dochter van Charles Louis en Rosalie Sutterman, †Hansbeke (Reibroek), 21 oktober 1918 om 10 uur.

Maurits D'hoore, °Hansbeke 26 maart 1906, zoon van Petrus en Eugenie De Baets, †Hansbeke (Voorstraat), 25 oktober 1918 's middags.

Augustus Lootens, °Aalter 25 februari 1853, zoon van Karel Francies en Eugenie Smessaert, echtgenoot van Louise van de Walle, †Hansbeke (Reibroek) 23 oktober 1918 om 10 uur.

Maria Leonia Union, °Aalter, dochter van Bernard en Virginie De Decker, weduwe van Remi Louis Goorman, †Hansbeke (Markette), in de woning van Kamile Vergotte, 22 oktober 1918 om 6u30, 49 jaar.

Bruno Vermeire, °Landegem 5 december 1846, landbouwer, z.v. Joannes Francies (†) en Angela Langeract (†), weduwnaar van Philomena Coopman, †Hansbeke (Hamme), 22 oktober 1918 om 8 uur.

Bijlage 4

Burgerlijke slachtoffers te Landegem tijdens het eindoffensief oktober-november 1918

Alfons Ally, °Drongen 15 juni 1860, landbouwer wonende te Landegem. Verschool zich op 28 oktober in de kelder van Kamiel Van Kerrebroeck en werd getroffen door een stuk obus. Is op 29 oktober bezweken aan zijn verwondingen in het veldhospitaal te Aalter. Volgens de gegevens op het oorlogsmonument voor de gesneuvelden op de begraafplaats van Landegem is hij overleden op 30 oktober 1918.

Jan De Moor, °Nevele 4 januari 1858, landman wonende Landegem (Heirenthoek), zoon van Camilus en Maria Theresia Tuytschaever, echtgenoot van Marie Romanie Wieme, tijdens de beschieting op 24 oktober 1918

getroffen door een stuk obus en te Hansbeke (Ro) op 24 oktober 1918 in voormiddag overleden en in Hansbeke begraven.

Polydor De Schuyter, °Drongen 26 maart 1845, zoon van Petrus en Maria Theresia Lancksweirdt, overleden te Landegem op 20 oktober 1918.

Emma Van Speybroeck, °Landegem 1 april 1914, dochter van Philemon en Maria Valeria Cocquyt, waarschijnlijk tijdens de vlucht overleden te Mariakerke op 4 november 1918.

Martha Verhelst, °Landegem 1 mei 1894, dochter van Theophiel en Elodie De Vriendt, wonende te Landegem, waarschijnlijk tijdens de vlucht overleden te Mariakerke op 22 oktober 1918.

Dank

Ik dank heel bijzonder de personeelsleden van het gemeentelijk archief te Nevele en van het museum van het leger te Brussel die me op vele manieren hebben geholpen bij de samenstelling van dit artikel.

VERSLAG

Lezing door Filip Bastiaen over "Veronica's Kruis in Lotenhulle. Moord, legende en mysterie" en 31^e statutaire vergadering op zondag 18 februari 2001 in de parochiezaal van Poeke. 64 aanwezigen.

In zijn lezing ontrafelde de spreker de meer dan tweehonderd jaar oude legende en probeerde de fictie van de werkelijke gebeurtenissen te scheiden.

Over Veronica's kruis op de grens van Bellem en Lotenhulle werden in de voorbije 25 jaar een vijftal artikelen gepubliceerd. Samengevat komt de legende hierop neer. Veronica was een eenentwintig jaar oud weesmeisje dat als dienstmeid woonde bij de pastoor van Bellem. Het verhaal speelde zich af in 1793, de aanloop tot de Franse bezetting in onze gewesten. De oude pastoor besloot zijn waardevolle bezittingen in veiligheid te brengen bij zijn collega van Lotenhulle en stuurde zijn huishoudster Veronica Verduere hiermee op pad. Haar verloofde Eduard vergezelde haar door de bossen tussen Bellem en Lotenhulle. In het bos hoorden ze geritsel. Op geen tijd werd Eduard aan handen en voeten gebonden door Franse soldaten. De soldaten stalen het pakje met de waardevolle bezittingen van Veronica en sleurden het meisje in het bos. Daar verkrachtten en vermoordden ze haar. Tegen de avond werden twee dorpelingen uitgestuurd op zoek naar Veronica en haar verloofde. Veronica werd vermoord aangetroffen; Eduard leefde nog maar stierf kort nadien.

Het echte verhaal ziet er wel enigszins anders uit.

Volgens het overlijdensregister werd Veronica Verduere, dochter van Judocus, op 24 mei 1738 begraven. Zij was ongeveer 26 jaar oud en vermoord aangetroffen in de Steenbossen.

Wie aan familiekunde doet, weet dat familienamen soms verhakkeld uit de documenten komen. De naam Verduere komt helemaal niet voor in Lotenhulle, wel de naam Froidure. En er is inderdaad op 12 januari 1712 een Veronica Froidure geboren, dochter van Joos (= Judocus) en Barbara De Puyt.

Uit de processtukken weten we dat Veronica op 23 mei 1738 werd vermoord door Jan Micquelot en François De Waeghenaere. Zij werden op 19 oktober 1739 ter dood veroordeeld.

Van waar nu die legende?

Een zekere Leonard Bocquaert maakte omstreeks 1864-1870 de legende.

Hij was een kind van zijn tijd, de romantiek. Dit impliceerde de verheerlijking van de zogenaamde Vlaamse eigenheid, de godsdienst, de boerenkrijg en een afkeer van de vroegere Franse bezetter. Het werd alvast een mooi geïdealiseerd verhaal dat zeker tot in de jaren 1970 in Lotenhulle overgeleverd was.

Wie de volledige tekst van Filip Bastiaen nog eens wil lezen, verwijzen we naar *“Veronica’s Kruis in Lotenhulle. Moord, legende en mysterie”*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, jg. 50 (1999), Maldegem, 1999, pp. 231-254.

Tijdens het statutaire gedeelte van deze bijeenkomst gaf voorzitter Jan Luysaert het nu volgend verslag.

Het klassieke activiteitenverslag dat doorgaans bestaat uit een droge opsomming van gebeurtenissen en feiten uit het voorbije werkjaar wil ik dit jaar vervangen door een verslag over de toestand van de heemkundige kring het Land van Nevele. Die toestand is in twee woorden gezegd “zeer goed”. Dat merken wij zelf aan een aantal feiten.

Het ledenaantal gaat de laatste jaren in stijgende lijn en heeft vorig jaar een historisch hoogtepunt bereikt met 434 abonnees op “Het Land van Nevele” en 271 op ons familiekundig tijdschrift “Mensen van Toen”. De reden voor deze gestage groei heeft volgens mij alles te zien met de kwaliteit van onze tijdschriften. En dat werd ons ook begin dit jaar bevestigd door de leescommissie van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap waaraan we ons tijdschrift “Het Land van Nevele” ter beoordeling hebben aangeboden om te proberen een subsidie te krijgen. Die leescommissie beoordeelde ons tijdschrift binnen de categorie populair-wetenschappelijke tijdschriften als goed en dat is binnen die categorie de hoogste quotatie, goed voor 50.000 frank subsidie.

Ook van het gemeentebestuur Nevele konden we vorig jaar op een ruime bijdrage rekenen. Ons extra-tijdschrift “De Rijkswachtbrigade van Nevele 1880-2000” werd door het gemeentebestuur betaald, goed voor een kleine 50.000 frank.

Maar voor wat, hoort wat. Een vereniging die geld ontvangt uit de gemeenschapskas, dus belastinggeld, heeft tegenover die Nevelse of Vlaamse gemeenschap ook verplichtingen. Die verplichting proberen wij vooral te vervullen door een uitstekende dienstverlening aan studenten en onderzoekers. Ook hier is de samenwerking met het gemeentebestuur uitstekend,

want wie zich daar aanbiedt om inlichtingen wordt naar ons doorverwezen en voor die studenten en andere vorsers staat onze bibliotheek open. Wij helpen hen bij het opstellen van hun bibliografie en bezorgen hen de nodige boeken en artikelen uit onze collectie. In ruil vragen we dan wel een exemplaar van hun studie.

Juist om deze dienstverlening nog beter te kunnen verzorgen, hebben we sedert 2000 een website op het internet. Ook hier kunnen studenten en andere onderzoekers gratis informatie ophalen over onze publicaties en met een systeem van enkele duizenden trefwoorden vinden ze gemakkelijk hun weg in de publicaties over ons werkgebied het Land van Nevele.

Bovendien hebben we een eigen computer gekocht waarop onze specialist Julien Scherpereel nu onze hele bibliotheek invoert en de vele foto's uit onze collectie vastlegt.

Binnen diezelfde open en wetenschappelijke geest hebben in het voorbije jaar enkele leden en bestuursleden van de heemkundige kring op vraag van de uitgeverij Taptoe uit Eeklo een fotoboek samengesteld over Groot-Nevele. Het eerste deel is eind vorig jaar verschenen, aan het tweede deel wordt binnenkort verder gewerkt.

Het hoogtepunt van onze activiteiten was onze pinkstertentoonstelling "Nevele bleef Nevele", waar we meer dan vijfhonderd bezoekers mochten ontvangen.

Deze succespalmares zou ons bijna doen vergeten dat we ook zorgen hebben en onze grootste zorg is de zoektocht naar een nieuw lokaal voor onze bibliotheek. Met het oud-gemeentehuis van Merendree, waar we nu zijn ondergebracht, heeft de gemeente op korte of middellange termijn andere plannen en de oude pastorie van Hansbeke waarin de gemeente ons lokaal heeft beloofd, is bijlange niet gerestaureerd.

Als het met een vereniging goed gaat, dan wil je als voorzitter dat het ook in de toekomst zal blijven goed gaan.

Zo werken dit jaar enkele bestuursleden mee aan de organisatie van de "Open Monumentendag 2001" en binnen de werkgroep archeologie.

Hoogtepunt moet met Pinksteren weer onze tentoonstelling zijn, dit jaar onder de titel "De Nevellandroute in woord en beeld". Het is de bedoeling de Nevellandfietsroute die in 1998 op een voortreffelijke manier door de gemeente Nevele werd uitgegeven nu visueel voor te stellen met foto's en films over elk van de plaatsen die op de route zijn beschreven.

Maar wat ben je met grootse plannen als je geen mensen hebt om ze uit te voeren. Uiteindelijk draait een vereniging goed als ze goed bestuurd wordt.

Ons bestuur is 31 jaar oud. Om ook in de toekomst een beroep te kunnen doen op actieve krachten met ideeën en zin voor initiatief, proberen wij ons bestuur uit te breiden met nieuw en jonger volk.

Zo heeft Hugo Schaeck toegezegd om vanaf heden van ons bestuur deel uit te maken. Hugo is een zoon van Guido die in 1970 medestichter was van de heemkundige kring. Het zit dus een beetje in de familie. Ik heb Hugo leren kennen als een enthousiaste amateur-archeoloog maar vooral als de drijvende kracht achter de organisatie van de "Open Monumentendag" vorig jaar in Hansbeke. Hoewel hij door zijn beroepsactiviteiten weinig vrije tijd heeft, heeft hij beloofd zich in de toekomst in te zetten voor de heemkundige kring.

Zoals voorzien in de statuten werden de aanstelling van Hugo Schaeck en de herverkiezing van onze ontslagnemende bestuursleden Lieven De Ruyck, Arnold Strobbe en Eddy Verstraete door deze algemene vergadering bevestigd.

In zijn financieel verslag kon penningmeester André Bollaert alleen maar positieve geluiden laten horen. De aankoop van een computer betekende voor onze vereniging een grote inspanning, maar de uitgave loont zich. Tussen pot en pint werd de vergadering in een gemoedelijke sfeer besloten.

J.L.

**Bibliotheek van de heemkundige kring
"Het Land van Nevele"
Veldestraat 49, 9850 Merendree**

De bibliotheek is voor iedereen toegankelijk elke eerste zondag van de maand van 10 uur tot 12 uur (niet in juli) en na telefonische afspraak met Jan Luyssaert (09/371.60.53). De catalogus op onze tijdschriften *Het Land van Nevele* en *Mensen van Toen* kan ook geraadpleegd worden in de Gemeentelijke Bibliotheek van Nevele, Stationsstraat 20, Landegem

Bibliothecaris

Julien Scherpereel, Hammeken 21, 9850 Merendree

Bestuur

André Bollaert (secretaris dagelijkse werking)
Irène Buysse
Wim De Clercq
Stefaan De Groote
Lieven De Ruyck (secretaris tijdschriftadministratie)
Yvonne De Keere
Daniël D'Hooge
Jan Luyssaert (voorzitter)
Marcel Michiels
Hugo Schaeck
Julien Scherpereel (bibliothecaris)
Arnold Strobbe (ondervoorzitter)
Eddy Verstraete

Website

<http://landvannevele.com>

E-mail

info@landvannevele.com